

# Mål och budget

Planperioden 2017-2019





# Innehållsförteckning

|                                                                 |           |
|-----------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Förord.....</b>                                              | <b>3</b>  |
| <b>Beskrivning av dokumentet.....</b>                           | <b>5</b>  |
| <b>Landstingets vision.....</b>                                 | <b>6</b>  |
| <b>Landstingets styrmodell.....</b>                             | <b>8</b>  |
| <b>Landstingets strategiska mål.....</b>                        | <b>11</b> |
| <b>Landstingets övergripande indikatorer .....</b>              | <b>12</b> |
| <b>Landstingets Organisation .....</b>                          | <b>14</b> |
| <b>Gemensamma nämnder - Samrådsorgan .....</b>                  | <b>20</b> |
| <b>Bolag och förbund .....</b>                                  | <b>23</b> |
| <b>Ägardirektiv 2017-2019 för Vita Huset i Nyköping AB.....</b> | <b>24</b> |
| <b>Ekonomiska förutsättningar .....</b>                         | <b>27</b> |
| <b>Medborgarperspektivet .....</b>                              | <b>39</b> |
| <b>Personalperspektivet .....</b>                               | <b>47</b> |
| <b>Process- och förnyelseperspektivet .....</b>                 | <b>50</b> |
| <b>Miljöperspektivet .....</b>                                  | <b>56</b> |
| <b>Ekonomiperspektivet .....</b>                                | <b>60</b> |

# KOALITIONEN



Jämlik hälso- och sjukvård är utgångspunkten för Socialdemokraternas, Miljöpartiets, Liberalernas, och Centerpartiets budget 2017 med flerårsplan för 2018-2019. Budgetdokumentet tar avsats i målformuleringen att Sörmland ska vara Sveriges friskaste län år 2025. Under målperioden ska landstingets inriktningsdokument Framtidens Hälso- och sjukvård utvecklas för att ytterligare stärka målformuleringen.

I mandatperiodens halvtid tar Koalitionen ytterligare steg för att landstinget skall bli en organisation som levererar en god och kostnadseffektiv hälso- och sjukvård till sörmlänningarna. I målperioden har vi därför utöver ekonomiska investeringar även prioriterat organisatorisk utveckling som ämnar att den nära vården skall bli mer tillgänglig för länets invånare. Vi har inför budgetperioden goda ekonomiska förutsättningar som skapar utrymme för de investeringar som vi ser är nödvändiga för att säkra framtidens hälso- och sjukvård.

Våra medarbetare är vår största tillgång och därför strävar vi i Koalitionen alltid efter att uppnå en så god arbetsmiljö som möjligt, även fast vi idag kan identifiera brister i både effektivitet, planering och uppföljning. Inför budgetperioden träder de omfattande lönesatsningar i kraft som det beslutades om under våren 2016. Det innebär att vi nu ligger på samma nivå som Stockholmsområdet, vår största rekryteringsbas, och därmed har konkurrenskraftiga löner även i dygnetruntverksamheten.

Genom avgiftsfrihet i primärvården och utökade öppettider sänker vi trösklarna för sörmlänningarnas väg till rätt vårdnivå. Inom ramen för den stora primärvårdsreformen 2017 finns ett brett urval av professioner och kompetensförstärkningar för att garantera att sörmlänningarnas vårdbehov blir tillgodosedda, oavsett om det handlar om utbrändhet, förkylning eller somatiska sjukdomar. En av de förväntade effekterna av avgiftsfrihet är ökad patienttillströmning och det möter vi genom investeringar i fler läkare, psykologer, psykoterapeuter och dietister inom den nära vården för att erbjuda en bred vårdkompetens och samtidigt stärka folkhälsan. För att ökad tillgänglighet skall komma alla sörmlänningar till gagn utvecklar vi mobila sjukvårdsteam ytterligare som kan utföra behandlingar i hemmet för de mest utsatta vårdgrupperna, kroniskt sjuka och äldre.

Hälsotorg utökas från att tidigare funnits enbart på Kullbergsska Sjukhuset till att även införas på Nyköpings Lasarett och Mälarsjukhuset. Koalitionen ser en ökad efterfrågan på kunskap om egenvård

och delaktighet i det egna vårdförloppet. Med samlad kunskap och expertis hjälper Hälsotorg till med att täcka detta behov och samtidigt bidra till en sund och hälsosam livsstil.

Regionfrågan kommer att prägla målperioden och utfallet i riksdagens votering under budgetåret lägger grunden till om en mer omfattande omorganisering i den tilltänkta Svealandsregionen blir av. Oavsett utfall fortskrider arbetet med Framtidens hälso- och sjukvård tillsammans med de fastighetsinvesteringar som erhåller hög miljöstandard och finns beskrivna i den tioåriga investeringsplanen.

Sörmlandstrafiken har en central roll i att underlätta och erbjuda ett smidigt och klimatsmart resande för sörmlänningarna och samtidigt ha stor påverkan på näringslivets utveckling. I oktober 2016 tog vi första steget i den nya Sörmlandstrafiken och halverade priset på månadskorten samt integrerade biljettsystemet mot Stockholms länstrafik för att underlätta sörmlänningarnas resande i hela mälardalsregionen. Detta är av stor vikt för de många sörmlänningar som dagligen pendlar mellan hem, arbeten, studier eller fritidsaktiviteter. Under målperioden introduceras Mälardalsregionens nya satsning Mälartåg som resulterar i trettio fler tågavgångar i Sörmland. Den satsning som Koalitionen och landstinget nu är med och genomför kommer resultera i både förbättrad kommunikation och en mer lättillgänglig kollektivtrafik där sörmlänningarnas resebehov är i fokus. Mälardalsregionen är en stark näringslivsregion och många sörmlänningar pendlar dagligen för arbete i andra län och regioner.

Koalitionen fortsätter att prioritera landstingets utbildningsverksamhet så att fler sörmlänningar skall få förutsättningar att följa sina drömmar. Folkbildning och kultur har med sin särskilda samhällsroll möjlighet att stärka både det demokratiska samhället och individen. Koalitionen väljer därför att utöka investeringarna i både länets folkhögskolor och organisationsstödet till kulturföreningarna för att bidra till ett öppet och tolerant Sörmland.

Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Liberalerna, och Centerpartiet är övertygade om att möta framtiden med handlingskraft och framtidstro. En högeffektiv och tillgänglig hälso- och sjukvård, välfungerande kollektivtrafik och landstingets övriga verksamheter kommer tillsammans ge sörmlänningarna förutsättningar att både leva, verka och trivas i Sörmland.

Monica Johansson  
Socialdemokraterna



Mattias  
Claesson  
Centerpartiet



Ann-Sofie  
Jacobsson  
Miljöpartiet



Fredrik Lundgren  
Liberalerna



### Beskrivning av dokumentet

Landstingsfullmäktige i Landstinget Sörmland ger med sitt beslut om landstingets Mål och budget 2017 med tillhörande flerårsplaner 2018 och 2019 förutsättningar för styrelser, nämnder, förvaltning och bolag att bedriva verksamhet genom att ställa ekonomiska resurser till förfogande. I budgeten anges också de restriktioner som verksamheterna har att verka inom. Ytterst är det budgetramen som sätter gränsen för vilken omfattning landstingets verksamhet kan ha.

Landstingsbudgeten är landstingets viktigaste styrdokument och anger färdriktningen på såväl kort som lång sikt. Landstingsbudgeten är överordnad landstingets övriga styrdokument och anger den övergripande inriktning som ska gälla för samtliga verksamheter under den aktuella planperioden. Landstingsbudgeten är den styrande länk som binder samman de strategiska målen med den operativa verksamheten. Landstingsbudgeten är vägledande och styrande ifråga om verksamhetens inriktning, omfattning och kvalitet.

Avsnitten i budgeten följer principerna för landstingets styrning, vilket innebär att den är formulerad i fem perspektiv: medborgarperspektivet, personalperspektivet, process- och förnyelseperspektivet, miljöperspektivet och ekonomiperspektivet.

Därutöver redovisas landstingets övergripande vision och de grundläggande värderingar och gemensamma förhållningssätt som utgör basen för all verksamhet och personalens arbete.

### Landstingets vision

#### Det öppna landstinget – För jämlik hälsa och levande kultur i en hållbar, livskraftig region

Landstinget Sörmland verkar för varje persons rätt till god hälsa, kultur och utbildning. Alla människor har lika rättigheter och bemöts utifrån sina förutsättningar.

#### Det öppna landstinget

Varje människa är lika i värde och värdighet. Att vara öppen förpliktigar. Landstinget välkomnar mångfalden och är öppet för alla utan åtskillnad. Demokratiarbetet bedrivs på sörmlänningarnas villkor och riktar sig särskilt till dem som annars inte kommer till tals.

En demokratisk värdegrund innebär att människors integritet respekteras och att diskriminering aktivt motverkas. Arbetet mot diskriminering är mer ambitiöst, och har ett bredare perspektiv, än de grunder som anges i lagstiftningen.

Landstinget är tillgängligt för alla och bjuder in till delaktighet. Alla kan ta del av och påverka landstingets verksamheter. Den goda dialogen präglas av ödmjukhet och sker på många olika mötesplatser.

#### Jämlik hälsa

Landstinget verkar för varje persons rätt till bästa möjliga hälsa och arbetar för att hälsan i befolkningen ska vara jämlik. Att främja god och jämlik hälsa och förebygga sjukdom är en grundläggande uppgift. Den som har det största behovet av vård ges företräde.

Alla ges förutsättningar att uppnå bästa möjliga hälsa. Varje person har rätt att leva ett självständigt liv, vara delaktig i samhället och själv bestämma hur vardagen ska formas. Var och en har frihet att välja var och hur vården ges utifrån det utbud som erbjuds.

Hälso- och sjukvården håller hög kvalitet och baseras på bästa tillgängliga kunskap. Helhetssyn, tillgänglighet och gott bemötande skapar trygghet, förtroende och tillit.

#### Levande kultur

Kultur och kunskap gör att människan växer och har viktiga egenvärden. Varje person har rätt och möjlighet att ta del av och utveckla kulturen. Landstinget medverkar till en aktiv utveckling av folkbildningen i Sörmland.

Landstinget verkar för ett brett utbud av kulturaktiviteter och vänder sig särskilt till människor som inte tidigare tagit del av kulturen och kulturarvet.

#### Hållbar utveckling

Landstinget främjar en utveckling som är långsiktigt ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar, vilket är viktigt för att utjämna sociala orättvisor och värna miljön för framtida generationer.

Landstinget bedriver ett framgångsrikt arbete för att minimera negativ påverkan på miljön och klimatet. Utsläpp till miljön är så små som möjligt.

### Livskraftig region

Nya människor och goda idéer utvecklar hela Sörmland i en livskraftig och offensiv region. Samarbete med andra i vår närhet ger framgång. Landstinget medverkar till att skapa hållbar tillväxt så att fler människor får arbete och utbildning och väljer att bo i Sörmland.

### Landstingets styrmodell

I en demokratiskt styrd organisation är det av central betydelse att politiska beslut ger ett tydligt avtryck i verksamheten. Rollfördelningen mellan politiker, tjänstemän och verksamhet ska vara tydlig.

För detta ändamål krävs en tydlig och enhetlig metod för att styra landstingets komplexa och omfattande verksamhet. Processen kan beskrivas som ett system med landstingets vision på en övergripande nivå och som genomsyrar efterföljande led i processen: strategiska mål, indikatorer och målvärde, handlingsplaner och aktiviteter. Först tecknas de stora dragen och allt eftersom processen fortskrider fylls fler detaljer i. Styrmodellen ger dels en enhetlig vokabulär för de olika momenten av genomförandet, dels en grund för uppföljning och utvärdering.

### Landstingets styrning

Landstingets styrning är en strukturerad metod som ger förutsättningarna att styra mot och följa upp de landstingsövergripande mål som Landstingsfullmäktige fastställt som strategiskt viktiga och därigenom skapa en tydlig styrningslogik som sträcker sig från politik till praktik. Styrningen syftar till att förbättra styrningen och uppföljningen av de strategiska målen, utveckla en helhetssyn på verksamheten, skapa en större kännedom och förståelse för verksamhetens uppdrag samt öka möjligheten till delaktighet och ansvarstagande i hela organisationen. För att skapa balans i budgeten och för att kunna bedöma konsekvenserna av de strategiska målen görs en utförligare beskrivning av valda mål utifrån följande fem perspektiv:

- Medborgarperspektivet
- Personalperspektivet
- Process- och förnyelseperspektivet
- Miljöperspektivet
- Ekonomiperspektivet

Medborgarperspektivet är överordnat och strategierna i övriga perspektiv ska understödja målluppfyllelsen i medborgarperspektivet.



Perspektiven bryts i landstingsbudgeten ner till strategiska mål. Dessa är övergripande och gäller landstingets samtliga verksamheter. I landstingsbudgeten fastställs även vissa landstingsövergripande



indikatorer. Därutöver beslutar styrelser och nämnder om egna indikatorer vars syfte är att påvisa hur de strategiska målen ska uppnås.

I nämndbudget anges målvärden till indikatorerna för det egna ansvarsområdet. Indikatorer och målvärde ska vara tydliga och mätbara samt möjliga att följa upp. Målvärden bryts i sin tur ner i handlingsplaner och aktiviteter, vilka stödjer de strategiska målen.

Måluppfyllelsen ska återrapporteras kontinuerligt i delårsrapport och årsredovisning av styrelser och nämnder. Samtliga verksamheter ska skriva sina budgetar och verksamhetsberättelser enligt strukturen i landstingets styrning

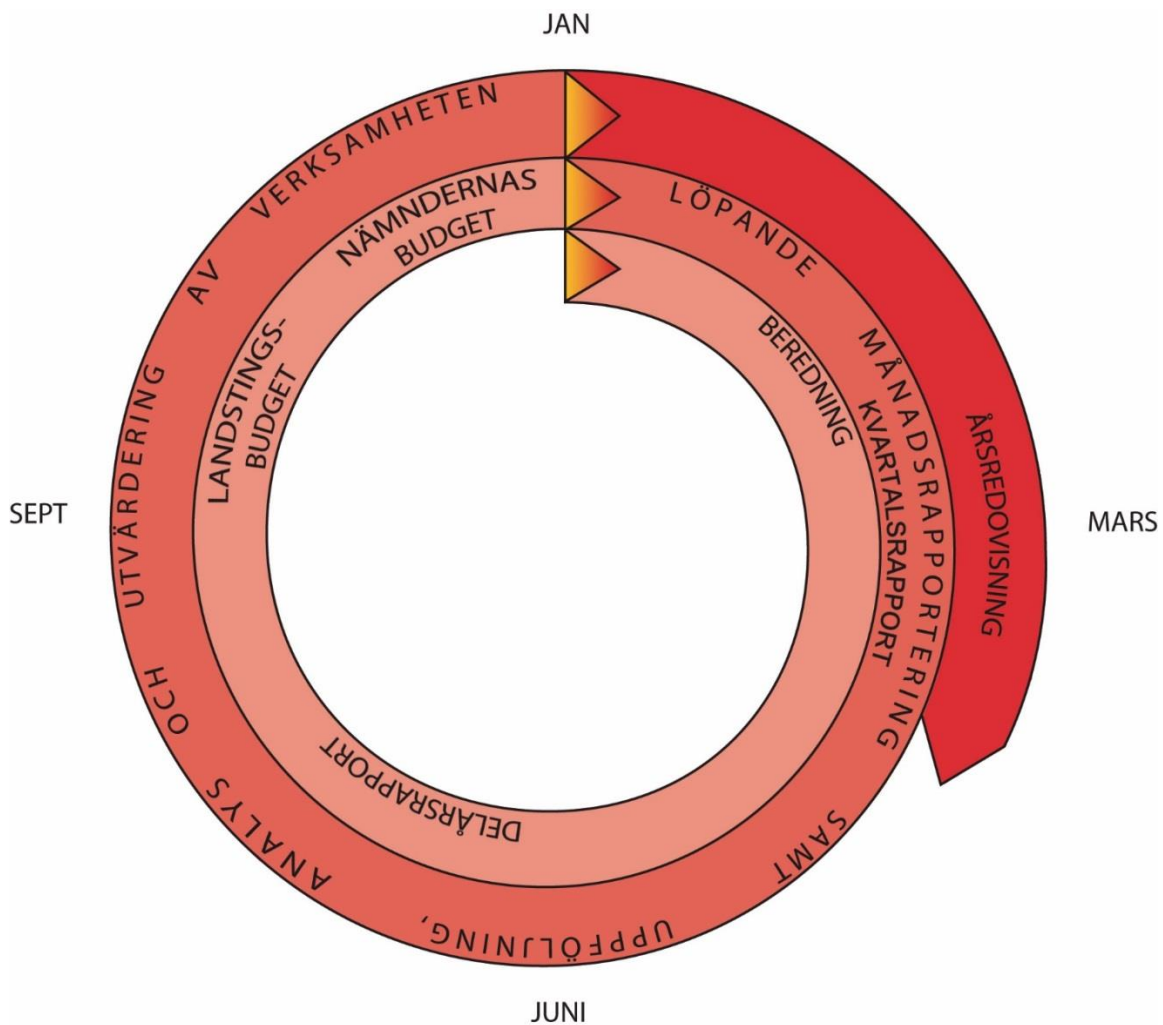
Landstinget strävar efter att även landstingets hel- respektive delägda bolag, beredningar, medlemsförbund etc. ska återrapportera enligt styrmodellen.

### Landstingets styrmodell



### Planering och uppföljning

Planeringsprocessen består av arbetsmoment och dokument för styrning och uppföljning av verksamheten under ett specifikt verksamhetsår. Processen utformas i enlighet med det av Landstingsfullmäktige beslutade reglementet för planering och uppföljning.



### Landstingets strategiska mål

#### Medborgarperspektivet

##### Strategiskt mål

- Landstinget bidrar till god livskvalitet, jämlik hälsa samt en livskraftig och levande region genom verksamhet som utmärks av god kvalitet, tillgänglighet, öppenhet, respektfullhet och delaktighet i syfte att bli Sveriges friskaste län.

#### Personalperspektivet

##### Strategiskt mål

- Landstinget är en attraktiv arbetsgivare med kompetenta och engagerade medarbetare som deltar aktivt i utvecklingen av verksamheten.

#### Process- och förnyelseperspektivet

##### Strategiskt mål

- Landstinget levererar effektiva och säkra tjänster genom tydliga processer, ständiga förbättringar och samverkan.

#### Miljöperspektivet

##### Strategiskt mål

- Landstinget bedriver ett miljöarbete fokuserat på att minimera miljöbelastning och förebygga föroreningar genom att arbeta med prioriterade miljöaspekter.

#### Ekonomiperspektivet

##### Strategiskt mål

- Landstinget har en stark ekonomi i balans.

## Landstingets övergripande indikatorer

Landstingets strategiska mål utgör tillsammans landstingets mål för god ekonomisk hushållning. Vid utvärdering av verksamheten är det en samlad bedömning av graden av måluppfyllelse av de strategiska målen som utgör grund för bedömning av god ekonomisk hushållning.

Utgångspunkten är att utfallet för nedan angivna landstingsövergripande indikatorer ska vara en del underlaget vid värdering av måluppfyllelse för respektive perspektiv. Vid god balanserad måluppfyllelse kan god ekonomisk hushållning uppnås. Indikatorerna är övergripande och mäts ofta en gång/år. Utfallet vid uppföljningen består av senast gjorda mätning/ar.

Indikatorn för miljöperspektivet 2017 har sänkts jämfört med föregående år för att få en realistisk indikator för året. Sänkningen påverkar inte det slutliga målet 2018. Miljö- och klimatprogrammet sträcker sig över en femårsperiod och det långsiktiga målet år 2018 är 100 % måluppfyllelse.

Generellt gäller att för de indikatorer där så är möjligt ska rapporteringen vara könsuppdelad. Flera av indikatorerna presenteras i form av ett index och i dessa fall visas könsuppdelningen där så är möjligt i tillhörande statistik.

## Medborgarperspektivet

- Andel patienter/brukare/resenärer/kunder som varit nöjda med landstingets tjänster.
  - Målvärde: 80 % av mätningarna ska uppnå sina respektive målvärden.
- Andel i olika befolkningsgrupper med ett gott självskattat hälsotillstånd.
  - Målvärde 75 %
- Andel rökare i Sörmland
  - Målvärde 11 %

## Personalperspektivet

- Andel engagerade medarbetare utifrån index för hållbart medarbetarengagemang (definition enligt RKA).
  - Målvärde 77 %
- Andel sjukfrånvarotid i relation till ordinarie arbetstid
  - Målvärde 6,0 %

## Process- och förnyelseperspektivet

- Andel patienter som fått landstingets tjänster i god tid.
  - Målvärde 100 % av mätningarna ska uppnå respektive målvärden.
- Andel utvalda områden inom kvalitet som landstinget förbättrat.
  - Årets målvärde 80 % av de utvalda områdena/projekten ska ha uppnått planerat resultat.

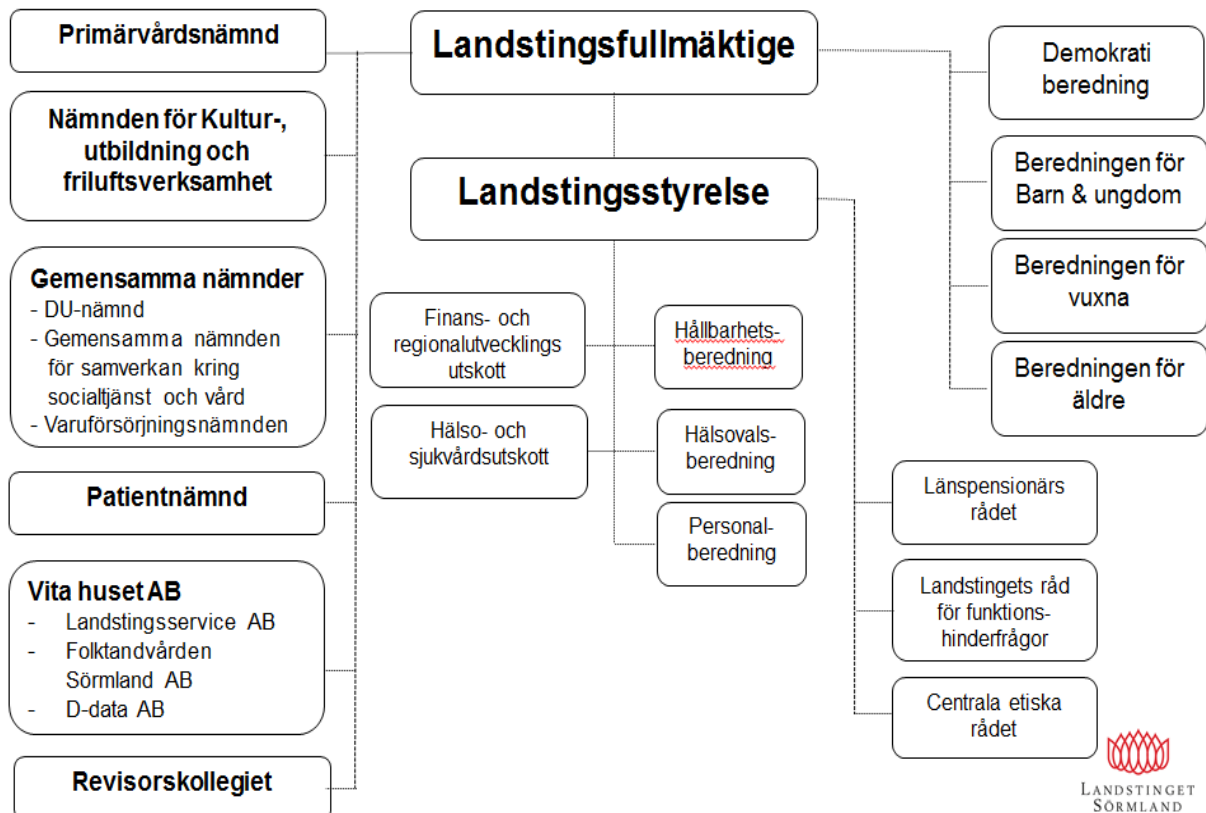
## Miljöperspektivet

- Andel indikatorer i landstingets miljö- och klimatprogram som uppnår målvärdet.
  - Målvärde 80 % av miljöindikatorerna ska uppnå respektive målvärde.

### Ekonomiperspektivet

- Ekonomiskt resultat beräknat enligt kommunallagens krav på balans ska vara minst 0.
  - Målvärde > 0.
- Ekonomiskt resultat över en fyraårsperiod
  - Årets målvärde 1,0 % av skatter, utjämning och generella statsbidrag över en fyraårsperiod

## Landstingets Organisation



## Landstingsfullmäktige

Landstingsfullmäktige är landstingets direktvalda och högst beslutande församling.

Landstingsfullmäktige väljer ledamöter till landstingsstyrelsen liksom till flera andra politiska församlingar. Landstingsfullmäktige har 71 ledamöter.

## Revisionen

Landstingets revisorer har på fullmäktiges uppdrag en kontrollerande roll och ska årligen granska all verksamhet i Landstinget Sörmland. Revisorernas granskning är en del av landstingsfullmäktiges kontroll och uppföljning och ger därmed ett samlat underlag för ansvarsprövningen.

Revisionen granskar huruvida landstingets verksamhet bedrivs effektivt och ändamålsenligt, att räkenskaperna ger en rättvisande bild samt att nämndernas interna kontroll över ekonomi och verksamhet är tillfredsställande. Granskningen av landstingets olika verksamheter sker utifrån en årligen upprättad plan, och resultatet redovisas för fullmäktige och berörda enheter. Revisorernas uppdrag följer av kommunallag, aktiebolagslag samt revisionsreglemente och god redovisningssed för kommunal verksamhet. I revisionsarbetet biträds landstingets förtroendevalda revisorer av externa specialister, auktoriserade revisorer och av revisionskontoret.

### Ekonomiska förutsättningar

| Tkr                    | Budget 2017   | Plan 2018     | Plan 2019     |
|------------------------|---------------|---------------|---------------|
| Föregående års budget  | -4 727        | -4 850        | -4 986        |
| Generell uppräknings   | -123          | -136          | -169          |
| <b>Årets budgetram</b> | <b>-4 850</b> | <b>-4 986</b> | <b>-5 155</b> |

### Landstingsfullmäktiges beredningar för demokrati och hälsa

1 januari 2015 inrättades fyra beredningar under landstingsfullmäktige kopplat till landstingets mål att bli Sveriges friskaste län 2025. Deras övergripande syfte är ökad dialog och samverkan med medborgare, patienter, brukare och anhöriggrupper kopplat till landstingets ansvarsområden kring demokrati och folkhälsa.

Landstingsfullmäktige har inrättat en demokratiberedning vilken arbetar på fullmäktiges uppdrag. Beredningen ska bereda och utveckla landstingets demokratifrågor i samverkan med befolkningen i Sörmlands län. Beredningen ska inhämta synpunkter från medborgare och ideella organisationer om demokratifrågor och möta representanter för patienter, brukare, anhöriga och invånare. Beredningen ska också utveckla arbetssätt inom landstingsfullmäktige och mellan fullmäktige och landstingets nämnder och vara remissinstans för demokratifrågor inom landstinget.

Landstingsfullmäktiges hälsoberedningar är tre till antalet och arbetar på landstingsfullmäktiges uppdrag. Beredningarna ska på ett strategiskt sätt bidra till att stärka folkhälsan i Sörmland. Beredningarnas uppdrag är att analysera och identifiera hälsoläget och vårdbehovet i länet. Beredningarna ska särskilt beakta erfarenheter av befolkningsundersökningar och patientenkäter.

Hälsoberedningarna organiserar sig i tre beredningar.

- Beredning för barn och unga, 0-17 år.
- Beredning för vuxna, 18-65 år.
- Beredning för äldre, 65+ år.

### Landstingsstyrelsen

Styrelsen ska leda och samordna förvaltningen av landstingets angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders verksamhet. Styrelsen är tillika hälso- och sjukvårdsnämnd utövar därmed den övergripande planeringen av hälso- och sjukvård samt rehabilitering. Som hälso- och sjukvårdsnämnd har styrelsen vårdgivaransvar. Styrelsen är landstingets centrala arbetsgivarorgan och har ett övergripande arbetsgivar- och arbetsmiljöansvar.

Styrelsen ansvarar för befolkningens behov av skydd mot spridning av smittsamma sjukdomar i enlighet med smittskyddslagen (2004:168). Styrelsen ansvarar för landstingets ansvar inom strålsäkerhetsområdet (SFS 1988:220, 289) samt enligt föreskrifter från Strålsäkerhetsmyndigheten/SSM.

Styrelsen ansvarar för landstingets överenskommelser/beställningar av hälso- och sjukvård inom primärvården, Folk tandvården i Sörmland AB samt privata vårdgivare och beställer servicetjänster från Sörmland Landstingsservice AB och D-data AB. Styrelsen ska ha uppsikt över landstingsverksamhet som bedrivs i sådana bolag som avses i 3 kap 17 och 18 §§ kommunallagen och sådana kommunalförbund där landstinget är medlem. Styrelsen ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de krav som anges i 3 kap. 17, 18 och 18 a §§ är uppfyllda i fråga om sådana aktiebolag som avses i dessa bestämmelser.

Dammsdal erbjuder skola och boende för ungdomar med autismspektrum-tillstånd. Ungdomarna, i åldrarna 12-21 år kommer från olika delar av landet och befinner sig på olika utvecklingsnivåer. Samtliga elever har stora svårigheter med tidigare skolgång och/eller i sin sociala miljö. Målet med verksamheten är att eleverna efter avslutad skolgång ska kunna leva ett så självständigt liv som möjligt efter sina förutsättningar. Tillsammans med eleven upprättas en individuell utvecklingsplan för boendet samt studieplan och utvecklingsplan för arbetet i skolan. Verksamheten är förlagd i Vingåker.

Styrelsen ska ha hand om den ekonomiska förvaltningen och uppmärksamt följa de frågor som kan inverka på landstingets utveckling och ekonomiska ställning. Styrelsen ska även hos fullmäktige eller andra myndigheter och organ göra de framställningar styrelsen finner påkallade. Styrelsen utarbetar planeringsförutsättningar och utfärdar anvisningar till nämnderna och styrelsens förvaltning rörande förslag till budget samt ekonomi och verksamhetsuppföljning. Styrelsen ska bereda och yttra sig över frågor som skall behandlas i landstingsfullmäktige undantag av vad som framgår av 5 kap 29-32 §§ kommunallagen. Styrelsen har det övergripande ansvaret för säkerhets- och trygghetsarbetet i landstinget.

Styrelsen är ansvarig för det långsiktiga hållbarhetsarbetet med mänskliga rättigheter, miljö- och klimatfrågor, inköp och upphandling, folkhälsa samt sociala investeringar. Styrelsen ska besluta om tandvårdsfrågor ur ett befolkningsperspektiv. Styrelsen har rätt att sälja fast egendom för en köpesumma av högst fyra miljoner kronor per tillfälle.

Styrelsen är landstingets centrala arbetsgivarorgan och har ett övergripande arbetsgivar- och arbetsmiljöansvar. Styrelsen företräder arbetsgivaren Landstinget Sörmland enligt lagen om medbestämmanderätt i arbetslivet och utgör centralt organ för personal-, förhandlings-, och pensionsfrågor.

Styrelsen är arkivmyndighet enligt arkivlagen och personuppgiftsansvarig enligt personuppgiftslagen. Styrelsen bereder också ägardirektiv till landstingets bolagskoncern samt bevakar landstingets intressen vid bolagsstämmor och andra sammanträden inom företag, stiftelser och kommunalförbund där landstinget är ägare eller medverkar på annat sätt. Ombud som utövar rösträtt vid bolagsstämma utses av landstingsfullmäktige. Styrelsen övervakar att verksamheterna bedrivs enligt gällande lagar och i enlighet med landstingets styrande dokument. Styrelsen är ytterst ansvarig för att landstingsfullmäktiges beslut verkställs.

Styrelsen utser finans- och regionalutvecklingsutskott samt hälso- och sjukvårdsutskott. Därutöver utser landstingsstyrelsen personalberedning, hälsovalsberedning samt hållbarhetsberedning. Under landstingsstyrelsen sorterar även Centrala etiska rådet. Landstingsstyrelsen inrättar i övrigt de utskott och beredningar som behövs samt beslutar om reglementen för dessa. Landstingsstyrelsens presidium ansvarar för beredning av ärenden som inte bereds i utskott eller beredningar.

Det centrala etiska rådet är sammansatt av såväl förtroendevalda som tjänstemän och organiseras under landstingsstyrelsen. Rådets uppgift är att hålla den etiska debatten i landstinget levande, att vara väckarklocka i etiska frågor, samt att initiera olika aktiviteter rörande etik.

### Ekonomiska förutsättningar

| Tkr                      | Budget 2017       | Plan 2018         | Plan 2019         |
|--------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| <b>Verksamhetsområde</b> |                   |                   |                   |
| Hälso- och sjukvård      | -7 098 962        | -7 334 387        | -7 602 271        |
| Regional verksamhet      | -385 949          | -396 252          | -407 739          |
| Ledning och stöd         | -739 098          | -721 111          | -676 292          |
| <b>Årets budgetram</b>   | <b>-8 224 009</b> | <b>-8 451 750</b> | <b>-8 686 302</b> |



| Tkr                    | Budget 2017 | Plan 2018 | Plan 2019 |
|------------------------|-------------|-----------|-----------|
| <b>Investeringsram</b> |             |           |           |
| - Utrustning           | 115 500     | 115 500   | 115 500   |
| - Fastigheter          | 579 200     | 655 200   | 524 000   |
| - Strategisk IT        | 20 000      | 30 000    | 30 000    |

I Landstingsstyrelsens verksamhetsplan med budget konkretiseras de förändringar som är gjorda inom nämndens verksamhet. Landstingsstyrelsen ansvarar för tre verksamhetsområden; hälso- och sjukvård, Regional verksamhet samt Ledning och stöd.

### Landstingsstyrelsens finans- och regionalutvecklingsutskott

Utskottet arbetar på uppdrag av landstingsstyrelsen och ansvarar för att bereda frågor inom följande områden: ekonomi, investeringar, kollektivtrafik, informationsteknik, e-hälsa, regionalutveckling, sociala investeringar, strategisk ledning och styrning av byggnader, fastigheter och servicetjänster (FM), säkerhet, kris- och katastrof samt ägarstyrning.

Vidare ansvarar utskottet för att bereda ärenden till landstingsstyrelsen som gäller verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet på ovan nämnda ansvarsområden.

Utskottet ska löpande följa landstingets finansiella ställning och vid större negativa budgetavvikelser föreslå landstingsstyrelsen att vidta nödvändiga åtgärder.

Utskottet ansvarar i rollen som finansutskott för att förvalta, utveckla och verkställa landstingets finanspolicy. Finans- och regionalutvecklingsutskottets ledamöter utgör krisledningsnämnd.

### Hälso- och sjukvårdsutskottet

Hälso- och sjukvårdsutskottet arbetar på uppdrag av landstingsstyrelsen. Hälso- och sjukvårdsutskottet ska följa och bereda frågor inom hälso- och sjukvård, rehabilitering, medicinsk service och rättspsykiatri, förutom primärvård.

Inom dessa verksamheter ansvarar utskottet för de uppgifter och fattar de beslut som landstingsstyrelsen väljer att delegera till utskottet.

Utskottet ansvarar för uppföljning av verksamheterna och för medborgar- och patientdialoger inom utskottets verksamhetsområden.

Vidare har utskottet ansvar för att bereda ärenden till landstingsstyrelsen som gäller verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet på ovan nämnda ansvarsområden.

### Personalberedning

Beredningen arbetar på landstingsstyrelsens uppdrag. Beredningen ansvarar för att bereda ärenden rörande strategiska personalfrågor och övergripande förhandlingsfrågor. Beredningen ska bereda interna jämställdhets-, jämlikhets- och integrationsfrågor, d.v.s. sådana frågor som rör landstingets egna arbetsplatser. Personalberedningen har ett särskilt ansvar för landstingets strategiska personal- och kompetensförsörjning, forskning- och utveckling samt innovationsfrågor.

### Hälsovalsberedning

Beredningen arbetar på landstingsstyrelsens uppdrag. Beredningen ska bereda förslag på ärenden till landstingsstyrelsen som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet inom hälsoval

inklusive tandvården. I sitt arbete ska beredningen följa utvecklingen inom hälsoval och bereda förslag till regelbok och förslag till godkännande av leverantörer. Detsamma gäller tandvårdens ärenden. Beredningen ska även bereda och följa upp ärenden som rör privata vårdgivare upphandlade enligt lagen om offentlig upphandling samt sådana som ersätts enligt nationell taxa respektive vårdavtal.

Beredningen ska särskilt beakta och tillvarata erfarenheter och kunskaper hos såväl offentliga som privata vårdgivare. Vägledande i beredningens arbete ska vara att stimulera kontinuerliga kontakter och samråd mellan ovan nämnda aktörer samt förbättra patientmedverkan och patientinflytande inom Hälsovals verksamhet.

### Hållbarhetsberedning

Beredningen arbetar på landstingsstyrelsens uppdrag. Beredningen ansvarar för att bereda ärenden till landstingsstyrelsen kring det långsiktiga hållbarhetsarbetet med mänskliga rättigheter, miljö- och klimatfrågor, inköp och upphandling samt folkhälsa. Beredningen ska även följa upp och utvärdera beslutade ärenden inom ovan nämnda områden.

### Nämnden för primärvård

Nämnden har vårdgivaransvar för drift och utförande av primärvård i egen regi inom ramen för vårdvalssystemet.

Den Sörmländska primärvården följs upp av Hälsovalsberedningen, som sorterar under Landstingsstyrelsen.

Därutöver ska nämnden

- Utveckla verksamheten inom ramen för sina uppdrag
- Göra inköp inom ramen för sina uppdrag
- Ansvara för medborgar- och brukardialoger inom sitt verksamhetsområde

### Ekonomiska förutsättningar

| Tkr                    | Budget 2017 | Plan 2018 | Plan 2019 |
|------------------------|-------------|-----------|-----------|
| <b>Investeringsram</b> |             |           |           |
| - Utrustning           | 1 800       | 1 800     | 1 800     |

Resultatkravet för Primärvårdsnämnden är 0.

### Nämnden för kultur, utbildning och friluftsverksamhet

Nämnden för kultur, utbildnings- och friluftsverksamhet ansvarar för den kultur- och utbildningsinsats som bedrivs inom landstinget samt verksamheterna inom Sörmlands Naturbruk med Nynäs slott.

Verksamheterna inom nämndens ansvarsområde styrs av och ska anpassas till såväl landstingets mål och uppdrag, som till statliga mål och uppdragsregleringar.

Folkhögskolorna behöver ta hänsyn till folkbildningsförordningen och det folkbildningspolitiska nationella målen. Naturbruksgymnasiet styrs av Skollagen gällande gymnasieförordning och Skolverkets föreskrifter.

## Ekonomiska förutsättningar

| Tkr                         | Budget 2017     | Plan 2018       | Plan 2019       |
|-----------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| Föregående års budget       | -100 325        | -111 933        | -125 068        |
| Generell uppräknig          | -2 608          | -3 135          | -4 116          |
| Hyreskostnad läns museet    | -5 000          | -6 000          |                 |
| Folkbildning                | -2 000          |                 |                 |
| Elevveckor folkhögskolor    | -2 000          |                 |                 |
| Utnyttjande av eget kapital |                 | -4 000          | 4 000           |
| <b>Årets budgetram</b>      | <b>-111 933</b> | <b>-125 068</b> | <b>-125 184</b> |
| <b>Investeringsram</b>      |                 |                 |                 |
| - Utrustning                | 24 600          | 9 100           | 4 500           |

Nämnden har rätt att disponera eget kapital under 2018 för Sörmlands museum.

## Bidrag till folkhögskolor

Bidraget till landstingets folkhögskolor har tidigare bestått av två delar. En fast ersättning inom nämnden för kultur, utbildning och friluftsvksamhets ram samt en ersättning per elevvecka som reglerats inom landstingsstyrelsens ram i samband med bokslutet. Det senare beloppet, som haft relativt liten variation över åren, läggs fr o m 2017 in i nämndens totala ram med 2 mkr. Huvudmannabidragets andel av respektive landstingsskolas totala bidrag tydliggörs i nämnden för kultur, utbildning och friluftsvksamhets beslut om fördelning av medel.

### Gemensamma nämnder - Samrådsorgan

#### Gemensamma nämnder

##### **Gemensam nämnd för samverkan mellan Landstinget Sörmland och Landstinget Västmanland, DU-nämnd**

Landstinget Sörmland och Landstinget Västmanland har en gemensam nämnd för samverkansfrågor, DU-nämnd. Till nämnden hör ett utskott för de båda landstingens inköpsverksamhet. Landstinget Sörmland är värmlandsting och den gemensamma nämnden ingår i detta landstings organisation. Landstingets styrmodell tillämpas endast avseende upphandlingsverksamheten.

Nämnden har följande uppgifter:

- samverka i strategiska frågor kring utvecklingen av landstingens regionala samarbete
- vara beredningsorgan för ärenden till de gemensamma styrelsesammanträdena med de båda landstingen
- att stimulera till, och föreslå utveckling av samverkansområden mellan de båda landstingen
- att stimulera till avtalssamverkan samt följa redan etablerad samverkan mellan landstingen
- att ansvara för all upphandlings- och inköpsverksamhet, exklusive den upphandling av förbrukningsvaror som utförs av den gemensamma varuförsörjningsnämnden, för de båda landstingen
- utse ledamöter till DU-nämndens utskott för upphandlingsverksamhet
- ytterligare uppgifter kan tillkomma efter beslut i respektive landsting

##### **Nämnden för samverkan kring socialtjänst och vård**

Enligt särskild överenskommelse mellan Landstinget Sörmland och samtliga länets primärkommuner har en gemensam nämnd för vård, omsorg och hjälpmedel i Sörmland bildats 2011. Sedan 2015 har nämnden fördjupat ansvar kring socialtjänstfrågor och delar av hälso- och sjukvården. Landstinget Sörmland är värdkommun och den gemensamma nämnden ingår i Landstingets organisation. Landstinget representeras av 6 ledamöter och 6 ersättare.

Nämnden ansvarar för:

- att tillhandahålla individuella hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning
- forskning och utveckling avseende socialtjänst och hälso- och sjukvårdsfrågor inom Sörmland – FoUis
- vård- och omsorgscollege på regional nivå

Vad gäller hjälpmedel är nämndens uppgift att trygga en god, effektiv och lättillgänglig hjälpmedelsförsörjning för invånarna i landstinget och kommunerna. Nämnden har vårdgivaransvar för den vård som ges vid Hjälpmedelscentralen.

Nämnden ska vidare ansvara för att följa upp och föreslå utveckling av samverkansmöjligheter till huvudmännen inom följande vård-, omsorgs- och hälso- och sjukvårdsverksamheter, som riktar sig till för huvudmän med gemensamma brukargrupper:

- Äldre
- Den kommunaliserade hemsjukvården
- Barn- och unga som behöver särskilt stöd
- Personer med funktionsnedsättning
- Personer med psykisk ohälsa och sjukdom
- Riskbruk, missbruks- och beroendevård
- Projekt/utvecklingsarbete som bedrivs med stöd av statliga medel och som kräver regional överenskommelse

## Ekonomiska förutsättningar

| Tkr                       | Budget 2017 | Plan 2018 | Plan 2019 |
|---------------------------|-------------|-----------|-----------|
| <b>Investeringsram</b>    |             |           |           |
| - Hjälpmedel, landstinget | 29 300      | 29 600    | 29 900    |
| - Hjälpmedel, kommunala   | 12 000      | 12 400    | 12 800    |
| - Utrustning              | 1 000       | 1 500     | 1 500     |

## Patientnämnden

Patientnämnden, som är gemensam för landstinget och länets nio kommuner, ingår i Landstingets Sörmlands politiska organisation. Dess uppgift är att stödja och hjälpa patienter inom hälso- och sjukvården, som bedrivs av landsting eller kommun, samt enligt avtal med dessa, den allmänna omvårdnad som ges enligt socialtjänstlagen i samband med hälso- och sjukvård samt tandvård enligt tandvårdslagen som bedrivs av landsting.

Patientnämnden handhar även rekrytering, utbildning och förordnanden av stödpersoner till patienter som vårdas enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT), lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV) samt enligt smittskyddslagen.

## Ekonomiska förutsättningar

| Tkr                        | Budget 2017   | Plan 2018     | Plan 2019     |
|----------------------------|---------------|---------------|---------------|
| Föregående års budget      | -2 570        | -3 337        | -3 430        |
| Generell uppräknig         | -67           | -93           | -117          |
| Ny patientlag, uppföljning | -700          |               |               |
| <b>Årets budgetram</b>     | <b>-3 337</b> | <b>-3 430</b> | <b>-3 547</b> |

## Samverkansnämnden Uppsala-Örebro

Syftet med samverkansnämndens arbete är att stödja de samverkande landstingen att fullgöra sin uppgift genom att:

- Identifiera/analysera problemställningar
- Skapa arenor för samverkan
- Initiera aktiviteter

Målet är att åstadkomma mervärde genom samverkan som ska leda till:

- Likartade förutsättningar för medborgaren vad gäller access till hälso- och sjukvården oavsett sjukvårdshuvudman
- Kvalitetshöjningar/bättre resursutnyttjande inom den sjukvård som produceras inom regionen

Samverkansnämnden för Uppsala-Örebro består av ledamöter från landstingen i Sörmland, Dalarna, Värmland, Örebro, Gävleborg, Västmanland och Uppsala.

## Varuförsörjningsnämnden

Nämndens uppgift är att ansvara för den gemensamma varuförsörjningen av förbrukningsvaror till hälso- och sjukvården, inklusive tandvården, i landstingen i Dalarna, Västmanland, Sörmland och Örebro län. Organisatoriskt har nämnden sin hemvist inom landstinget i Uppsala.

### Samrådsorgan

#### Landstingets råd för funktionshindersfrågor

Landstingets råd för funktionshindersfrågor är ett samrådsorgan mellan handikapporganisationerna i länet och landstingets förtroendevalda. I rådet finns också tjänstemän från Landstinget Sörmland och adjungerade representanter för länsmyndigheter.

Rådet fungerar som mötesplats för information, diskussion och dialog kring aktuella frågor som rör hälso- och sjukvård. Parterna arbetar gemensamt och i sina organisationer med att sprida kunskap och information samt skapa kanaler för att lyfta frågor i dialogen mellan medborgare och politiker.

Landstinget representeras av tre ledamöter och tre ersättare, vilka utses av Landstingsstyrelsen.

#### Landstingets pensionärsråd

Landstingets pensionärsråd är ett samrådsorgan mellan pensionärsorganisationerna i länet (distriktsorganisationer) och landstingets förtroendevalda. Rådet fungerar som mötesplats för information, diskussion och dialog kring aktuella frågor om i första hand hälso- och sjukvård.

Genom rådet kan landstinget på ett tidigt stadium informera pensionärerna om planerad verksamhet som berör denna grupp. Pensionärerna har genom rådet även möjlighet att på motsvarande sätt föra fram synpunkter och krav på olika verksamheter.

Landstinget representeras av tre ledamöter och tre ersättare, vilka utses av landstingsstyrelsen.

#### Samkultur Sörmland

Samkultur Sörmland är en regional samverkansgrupp som skall verka för att utveckla kulturlivet i hela länet genom dialog och samråd. Målet är att föra kulturen närmare medborgarna. Samrådet ger förutsättningar för ett ökat regionalt inflytande och ansvar i arbetet med Kultursamverkansmodellen.

Till samrådet utses en ledamot och en ersättare per kommun och landstinget representeras av ordförande och 2:e vice ordförande i Nämnden för kultur, utbildning och friluftsverksamhet. Ledamöterna utses av respektive kommunstyrelse/landstingsstyrelsen. Ordförande i samverkansgruppen utses av landstinget.

### Bolag och förbund

#### Kollektivtrafikmyndigheten

Enligt kollektivtrafiklagen ska en kollektivtrafikmyndighet finnas i respektive län. I Sörmland organiseras myndigheten i form av ett-kommunalförbund. Myndigheten äger i sin tur Länstrafiken Sörmland AB. Bolaget bedriver för myndighetens räkning-kollektivtrafiken.

#### Regionförbundet Sörmland

Regionförbundet Sörmland arbetar i huvudsak med områdena infrastruktur och kommunikationer, näringslivsutveckling och kompetensutveckling. Internationalisering, hållbar utveckling och ungdomsfrågor är perspektiv som ska genomsyra alla områden.

På uppdrag av landstinget ansvarar Regionförbundet Sörmland även för regionala turismfrågor samt för ALMI Företagspartner Sörmland vars uppdrag är att främja utvecklingen av konkurrenskraftiga små och medelstora företag samt stimulera nyföretagandet i syfte att skapa tillväxt och förnyelse i svenskt näringsliv. Medlemmar i Regionförbundet Sörmland är landstinget och länets samtliga kommuner.

#### Samordningsförbundet RAR

Samordningsförbundet RAR har till uppgift att besluta om stöd och riktlinjer för den finansiella samordningen, stödja verksamhet mellan samverkansparterna, finansiera insatser som avser individer som är i behov av samordnade rehabiliteringsinsatser, besluta på vilket sätt de medel som står till förfogande för finansiell samordning ska användas, svara för uppföljning och utvärdering av rehabiliteringsinsatserna samt upprätta budget och årsredovisning för den finansiella samordningen

Medlemmar i Samordningsförbundet RAR är landstinget, försäkringskassan, länsarbetsnämnden och länets samtliga kommuner.

#### Mälardalsrådet

Mälardalsrådet är en ideell och politiskt styrd organisation vars syfte är att arbeta för en internationellt konkurrenskraftig och hållbar storstadsregion som är attraktiv att leva och verka i. Organisationens medlemmar utgörs av kommuner och landsting i Stockholm-Mälardalsregionen och fungerar som ett råd för samverkan mellan politik, näringsliv och akademi.

Mälardalsrådet driver processer inom tre områden:

- Infrastruktur och kommunikationer.
- Kunskaps- och kompetensförsörjning.
- Internationell benchmarking.

Mälardalsrådet organiserar fyra utskott vilka fungerar som storregionala mötesplatser inom respektive verksamhetsområde – Kultur, Näringsliv- och FoU, Miljö och Planering- och trafik.

### Ägardirektiv 2017-2019 för Vita Huset i Nyköping AB

Vita Huset i Nyköping AB är moderbolag Landstinget Sörmlands bolagskoncern. Koncernen är en del av den totala landstingsverksamheten. I landstingets bolagspolicy och grundläggande ägardirektiv, beslutade i LF 2014-04-29 (LS-LED14-001-6) § 47, finns allmänna riktlinjer för landstingets bolag som Bolaget har att följa utöver dessa ägardirektiv.

#### Syftet med Bolagets verksamhet

Ändamålet med Bolagets verksamhet är att skapa nytta och värden för kunden, samhället och ägaren, direkt och indirekt, genom att tillsammans med dotterbolagen ta ett hållbart samhällsansvar och utveckla bolagens verksamhet på ett värdeskapande sätt, leda och samordna bolagen samt initiera och driva särskilda projekt i syfte att utveckla landstingets bolagsverksamhet.

#### Inriktning och omfattning av verksamheten

Bolaget ska som moderbolag äga och förvalta aktier i Landstinget Sörmlands helägda bolag. Bolagets ska verka värdeskapande för ägaren och utveckla styr- och samverkansformer inom bolagskoncernen, och mellan landstinget och bolagen. Utvecklingsinsatserna skall även innefatta utbildning för styrelserna och företagsledningarna.

Bolaget ska även ta och verka värdeskapande för samhället utifrån ett långsiktigt hållbart samhällsansvar inom bolagskoncernen, med inriktning på samhällsansvaret tre delar enligt nedan:

#### **Ekonomiskt ansvarstagande**

Bolaget skall styra och följa upp att bolagskoncernen håller en långsiktigt hållbar ekonomi i balans, samt att bolagen tillämpar god affärsetik genom att följa Landstingets policys kring arbetsförhållanden, säkerhet och produktansvar, samt ställer motsvarande krav på underleverantörer.

#### **Miljömässigt ansvarstagande**

Bolaget skall styra och följa upp att bolagen i koncernen följer Landstingets miljöpolicy och verkar för att uppnå målen i Landstingets miljö- och klimatprogram.

#### **Socialt ansvarstagande**

Bolagets sociala ansvarstagande indelas i internt och externt ansvar. Bolaget skall verka för att koncernens bolag har en god intern arbetsmiljö och jämställdhet, genom systematiskt arbetsmiljöarbete och arbete med jämställdhets- och mångfaldsplaner, samt att bolagen följer Landstingets jämställdhetspolicy. I det externa sociala samhällsansvaret ingår också att motverka att kundgrupper diskrimineras och att verka för samhällsförbättringar inom exempelvis arbetsmarknadsområdet, allmän hälsa och tandhälsa.

Bolaget ska följa den styrmodell som landstinget tillämpar, vilket för närvarande är balanserad styrning. Landstinget fastställer övergripande strategiska mål utifrån följande fem perspektiv: medborgare, personal, process och förnyelse, miljö samt ekonomi. Bolaget ska utifrån sitt ansvarsområde styra och följa upp verksamheten utifrån landstingets perspektiv och strategiska mål.

#### **Kapitalförsörjning**

Bolagets aktiekapital är 10 mnkr. Det egna kapitalet skall vara minst 20 mnkr, varför bolaget skall räkna med ett kapitaltillskott med 10 mnkr genom ägartillskott 2017. Bolagets kapitalbehov i övrigt skall tillgodoses genom att Bolaget på avtalade villkor ingår i landstingets koncernkontosystem. Bolaget skall ej räkna med ytterligare kapitaltillskott från Ägaren utöver ovan nämnda ägartillskott.

#### **Finansiella mål**

Koncernen skall uppvisa ett positivt rörelseresultat. Till Bolaget ska Folktandvården i Sörmland AB, Sörmland Landstingsservice AB och D-data AB lämna koncernbidrag motsvarande moderbolagets löpande utgifter. För bolagets soliditet är målsättningen 90 %. Till Ägaren utdelas tillgängligt fritt kapital.



Bolagskoncernen ska ge en god avkastning till landstinget som ägare. Därutöver ska bolaget beakta och styra möjligheter att inom koncernen omfördela vinstmedel i syfte att stärka det samlade egna kapitalet.

### Övrigt

Bolaget skall upprätta årshjul innehållande bolagskoncernens plan för rapportering, möten, beslutsärenden och övriga större bolagsgemensamma planer.

Bolagets köp av tjänster från Landstinget Sörmland regleras genom avtal.

Punkt 3 i det grundläggande ägardirektivet som avser Landstingets samtliga helägda bolag berör koncernnyttan och samordningsområden. I förlängningen innebär samordningen även brukande av gemensamma system, landstingsövergripande processer och förvaltningsmodeller som exempelvis pm3 (förvaltningsmodell för IT). Om nackdelar kan uppstå för det enskilda bolaget skall samråd ske mellan bolagets styrelse och landstingsstyrelsen. System som betecknas som landstingsgemensamma är:

- Personaladministrativt system
- Ekonomisystem
- Katalogsystem (ekS)
- Beslutstödssystem (BORIS)
- Planerings- och uppföljningsverktyg (PLUSS)
- System för avvikelserapportering
- Landstingets intranät och ledningssystem
- mfl

### Ägardirektiv till dotterbolagen

- Bolaget skall till dotterbolagen ange ett treårigt ägardirektiv för 2017-2019. Direktiven revideras årligen.
- Bolaget skall till dotterbolagen ange direktiv om bolagens ändamål, verksamhetsinriktning, kapitalförsörjning, samt finansiella mål, där hållbart samhällsansvar skall ingå.
- Styrelsen i bolaget skall vid årets slut genom bolagens årsredovisningar, med ledamöternas underskrift, intyga att bolaget verkat inom ramen för fastställt ändamål.
- Bolaget skall verka för transparens och uppföljning av kvalitetsutvecklingen i dotterbolagen, samt bolagsgemensamma nyckeltal/indikatorer.
- Bolaget ska till dotterbolagen lämna direktiv om att tillförsäkra sig möjligheterna att kontrollera och följa upp verksamheter som lämnas ut till privata utförare. Bolaget ska vidare följa upp att direktivet efterlevs av dotterbolagen. Landstinget Sörmlands program för uppföljning av externa vårdgivare ska följas.

### Folktandvården i Sörmland AB

Till Folktandvården skall följande specifika direktiv anges:

- Bolaget skall enligt anvisningar lämna en separat ekonomisk redovisning per verksamhetsgren enligt den gemensamma modell som huvudmännen tagit fram
- Direktiv om utdelning till moderbolaget ska anges.

### Sörmland Landstingsservice AB

Moderbolaget ska främja partnerskap mellan dotterbolaget och berörda verksamheter inom Landstinget Sörmland och att gemensamma mål sätts inom respektive verksamhetsområde, samt genom ägardirektiv partnerskapets innebörd.

Till Landstingsservice skall följande specifika direktiv anges:

- Bolaget ska följa fastställda övergripande styrprinciper för Sörmlands läns Landstings FM-enhet och Sörmland Landstingsservice AB.

- Bolaget ska erhålla kostnadseffektiva priser till beställaren och ej driva verksamheten i vinstsyfte. Bolagets kostnader ska redovisas transparent för beställaren. Priser för tjänster/produkter som säljs till landstinget fastställs i förhandling med landstingets FM enhet och följa aktuell prismodell. Utformningen av nuvarande prismodell ska ses över tillsammans med Landstingets Ekonomistab och kund.
- Bolagets roll, mandat och ansvar i den med beställaren gemensamma verksamheten ska under perioden fastställas och följa de övergripande styrprinciperna som är under revidering. Inriktningen är att bolagets ansvar ska ligga på taktisk och operativ nivå.
- Bolaget ska utifrån sin roll och brukarens behov, tillsammans med beställaren, bidra till gemensamma mål och följa beställarens strategi.
- Bolaget ska verka värdeskapande för brukaren och samhällsnyttan.
- Bolaget ska utgöra del av beställarens verksamhet avseende kris- och katastrofberedskap.

### D-data AB

Moderbolaget ska främja partnerskap mellan dotterbolaget och berörda verksamheter inom Landstinget Sörmland och att gemensamma mål sätts inom respektive verksamhetsområde, samt genom ägardirektiv partnerskapets innebörd.

Till D-data AB skall följande specifika direktiv anges:

- Bolaget ska verka värdeskapande för brukaren och samhällsnyttan.
- Bolaget ska erhålla kostnadseffektiva priser till beställaren och ej driva verksamheten i vinstsyfte. Bolagets kostnader ska redovisas transparent för beställaren. För tjänster/produkter som säljs till landstinget ska priser fastställas i förhandling med landstingets enhet för Strategisk IT och eHälsa och följa aktuell prismodell. Utformningen av nuvarande prismodell ska ses över tillsammans med Landstingets Ekonomistab och enheten för Strategisk IT och eHälsa.
- Bolagets roll, mandat och ansvar i den med beställaren gemensamma verksamheten ska vara på taktisk och operativ nivå, dvs hur leveransen sker.
- Bolaget ska utifrån sin roll och brukarens behov, tillsammans med beställaren, bidra till gemensamma mål och följa beställarens strategi.
- Bolaget ska hantera direktiv inom IT-säkerhetsområdet, samt utgöra del av beställarens verksamhet avseende kris- och katastrofberedskap.

## Ekonomiska förutsättningar

### Landstingets ekonomi

Landstingets skatteintäkter, utjämning och generella statsbidrag ökar 2017 med 449 mnkr eller 5,6% jämfört med budget för 2016. Förutom att täcka löpande kostnadsutveckling och göra vissa förstärkningar i verksamheten är utgångspunkten att konsolidera landstingets ekonomi för att klara kommande kostnadsökningar. Det är viktigt att kontinuerligt arbeta med effektiviseringar och verksamhetsutveckling för att uppnå ett effektivt resursutnyttjande.

### Intäkter

Landstingets huvudsakliga intäkter utgörs av skatteintäkter och statsbidrag. Den beräknade utvecklingen av dessa intäktsposter framgår nedan.

### Skatteintäkter

För att finansiera landstingets uppgifter betalar sörmlänningarna landstingsskatt. Landstingets utdebitering uppgår till 10,77 kronor per beskattningsbar hundralapp, vilket är oförändrad nivå jämfört med 2016.

Landstingets skatteintäkter bygger på senaste planeringsförutsättningar från Sveriges Kommuner och Landsting (2016-10-05).

I nedanstående tabell beskrivs skatteunderlagets beräknade utveckling 2016-2019 och summa skatteintäkter med utdebitering, 10,77 kronor.

|                            | Bokslut<br>2015 | Prognos<br>2016 | Budget<br>2017 | Plan<br>2018 | Plan<br>2019 |
|----------------------------|-----------------|-----------------|----------------|--------------|--------------|
| Skatteunderlagstillväxt, % | 4,7             | 3,8             | 4,4            | 4,0          | 4,1          |
| Skatteintäkter, mnkr       | 5 728           | 5 948           | 6 208          | 6 453        | 6 698        |

### Kommunalekonomisk utjämning

I planeringsdokumentet har inarbetats en preliminär beräkning av inkomst- och kostnadsutjämningen för 2017-2019. För Landstinget Sörmland ökar den kommunalekonomiska utjämningen med 99 mnkr jämfört med budget 2016. En ökning med 7,7 %.

### Statsbidrag

Professionsmiljarden ska gå till att höja kvaliteten i hälso- och sjukvården, förbättra förutsättningarna för rätt användning av professionernas kompetens och påverka landstingens kompetensförsörjning i positiv riktning. Professionsmiljarden betalas ut varje år under perioden 2016-2019. För Landstinget Sörmland innebär det 28 mnkr.

Under åren 2017-2019 Förstärks hälso- och sjukvården med 500 mnkr per år för att möjliggöra särskilt angelägna insatser. Statsbidraget fördelas via de generella statsbidragen. För Landstinget Sörmland innebär det 14 mnkr.

För att möta den ökande ohälsan bland barn och unga vuxna till och med 30 år finns en riktad satsning inom området psykisk ohälsa med 280 mnkr per år 2016-2019. Medlen ska användas dels för att förstärka ungdomsmottagningarnas arbete, dels för att stimulera nya initiativ. För landstinget innebär det 8 mnkr.

För att förbättra hälsan hos äldre personer gäller från och med 1 januari 2017 avgiftsfrihet för personer som är 85 år och äldre. Avgiftsfriheten avser vårdavgifter inom öppen hälso- och sjukvård och som ingår i det nationella högkostnadsskyddet. Statsbidraget innebär 6 mnkr för Landstinget Sörmland.

500 miljoner kronor per år avsätts 2015–2018 för att korta väntetiderna inom cancervården och minska regionala skillnader. För landstinget innebär det 14 mnkr.

Under perioden 2016–2019 avsätter regeringen även 400 mnkr per år för att förbättra förlossningsvården och stärka insatserna för kvinnors hälsa. För landstinget Sörmland innebär det 12 mnkr per år.

Glasögonbidrag för unga införlivas i det generella statsbidraget med 120 mnkr. Detta innebär 3,4 mnkr för landstinget.

Vad gäller statsbidragen ska det utredas hur fördelningsgrunderna kommer att se ut och därmed vilka ekonomiska konsekvenser det får för Landstinget Sörmland. De statsbidrag vars fördelningsgrunder är kända är inarbetade i budgeten.

### Patientavgifter

Ett förslag gällande nya patientavgifter har arbetats fram under året vilket i korthet innebär att primärvården blir avgiftsfri medan en enhetstaxa om 400 kr införs inom specialistsjukvården.

#### Sluten vård

Avgift för sluten vård höjs från 80 kr till 100kr per dygn

#### Barn och ungdomar

Hälso- och sjukvård är avgiftsfri för barn och ungdomar i Landstinget Sörmland till och med det år patienten fyller 19 år. När barn och ungdomar erhåller vård utanför länet och vårdlandstinget tar ut en patientavgift för barn, är det möjligt att få avgiften återbetald av Landstinget Sörmland.

#### Uppskjuten vård

Patienten har rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst samt utlägg för resa om patienten får sin planerade vård uppskjuten av skäl som landstinget förorsakat.

#### Högekostnadsskydd

För 2017 är beloppet för högkostnadsskydd för hälso- & sjukvård 1.100 kronor, vilket innebär att patienten aldrig betalar mera än det maxbeloppet under en 12-månadersperiod för frikortsbemytt vård och behandling. Nytt för i år är att avgiften för ambulans ingår i högkostnadsskyddet.

| Patientavgifter (kr)                                                |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| Besök inom primärvård*                                              | 0   |
| Besök inom primärvård, jourtid                                      | 400 |
| Besök inom specialistsjukvård**                                     | 400 |
| Indirekt besök inom specialistsjukvård**                            | 200 |
| Besök medicinsk service                                             | 0   |
| Riktade hälsokontroller/hälsofrämjande program                      | 0   |
| Ambulansvård/ambulanstransport                                      | 400 |
| Hembesök SSIH/Mobilt team                                           | 0   |
| Uteblivet, ej avbokat besök, primärvård                             | 300 |
| Uteblivet, ej avbokat besök, specialistsjukvård/ primärvård jourtid | 450 |

\* inklusive privata allmänläkare, fysioterapeuter, kiropraktorer, naprapater, psykoterapeuter som Landstinget Sörmland har avtal med alternativt regleras enligt nationell taxa

\*\*inklusive privata specialistmottagningar som Landstinget Sörmland har avtal med alternativt regleras enligt nationell taxa

| Övriga avgifter (kr)                     |              |
|------------------------------------------|--------------|
| Sondnäring – fullt behov, kr/månad       | 1 500        |
| Sondnäring – kompl behov, kr/månad       | 750          |
| Transport avlidna, faktureras dödsboet   | 1 200        |
| Träningskort bassäng, 10 träningar       | 500          |
| <b>Finansiering av hårsättning kr/år</b> | <b>4 000</b> |

## Övriga förutsättningar

### Löne- och prisutveckling

För inflationsuppräkning av de ekonomiska ramarna används index LPIK inklusive läkemedel enligt SKL:s planeringsförutsättningar 2016-08-15. I LPIK inklusive läkemedel påverkar varken förskjutning i yrkessammansättning eller ålderssammansättning lönepriset. Landstingets budgeterade kostnad för verksamheten, inklusive bidrag till organisationer, har uppräknats med 2,6 % för 2017, 2,8 % för 2018 och 3,4 % för 2019. Uppräkningen ska täcka pris- och personalkostnadsökningar.

### Kostnadsreducerande åtgärder

Organisationen måste kontinuerligt arbeta med effektiviseringar och verksamhetsförändringar. Utgångspunkten är dock att en viss del ska kunna återinvesteras i verksamheten. För kommande år har förutsatts att landstingsdirektörens staber och verksamhets- och ledningsservice ska genomföra effektiviseringar motsvarande 1 % per år. Utöver detta ligger ett effektiviseringspaket på dessa verksamheter inklusive beställning Landstingsservice på totalt 20 mnkr under planperioden.

Ett utredningsarbete har genomförts under året för att komma tillrätta med de underskott som hälso- och sjukvården har att hantera. Hälso- och sjukvården förutsätts hålla sin budget bland annat genom att arbeta med strukturella åtgärder. För övriga verksamheter är betinget att under planperioden uppnå en ekonomi i balans samt att hantera befolkningsökningen för respektive år.

### Låneram

Landstingets checkkredit får uppgå till 500 mnkr, vilket utgör landstingets låneram för 2017.

### Aktieägartillskott

Under våren beslutades och genomfördes en nyemission i nybildade bolaget D-data AB i syfte att stärka bolagets soliditet och kreditvärdighet. Aktiekapitalet ökades, genom inbetalning från moderbolaget Vita Huset i Nyköping AB, från 50 tusen kronor till 10 miljoner kronor. Moderbolaget är därmed i behov av ett aktieägartillskott från ägaren Landstinget Sörmland, dels i syfte att stärka det egna kapitalet, men främst för att återskapa balans i bolagets likviditet och undvika extern belåning.

### Känslighetsanalys

En känslighetsanalys ger en uppfattning om hur olika ekonomiska faktorer påverkar landstingets ekonomi. Nedanstående uppställning redovisar hur ett antal händelser påverkar ekonomin i Landstinget Sörmland.

- Om skatteunderlaget ökar/minskar med 1 %, ökar/minskar skatteintäkterna med cirka 58 miljoner kronor.
- Om landstingsskatten höjs/sänks med tio öre ökar/minskar skatteintäkterna med cirka 53 miljoner kronor.
- Om lönerna höjs med 1 % ökar personalkostnaderna med cirka 40 miljoner kronor.
- Om läkemedelskostnaderna ökar med 1 % ökar kostnaderna med cirka 8 miljoner kronor.

### Budgetramar

Budgetramen bygger på, under respektive nämnd, redovisade driftförändringar, omfördelningar mellan nämnder samt uppräknig för löne- och kostnadsökningar.

| Tkr                                              | Budget<br>2016    | Budget<br>2017    | Plan<br>2018      | Plan<br>2019      |
|--------------------------------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Nämnden för kultur, utbildning och friluftsvärk. | -100 325          | -111 933          | -121 068          | -125 184          |
| Patientnämnden                                   | -2 570            | -3 337            | -3 430            | -3 547            |
| Revisionen                                       | -4 727            | -4 850            | -4 986            | -5 155            |
| Landstingsstyrelsen                              | -7 788 033        | -8 224 009        | -8 451 750        | -8 686 302        |
| Verksamheternas resultat                         | -25 000           | -35 000           | -27 000           | -7 000            |
| <b>Summa budgetramar</b>                         | <b>-7 920 655</b> | <b>-8 379 129</b> | <b>-8 608 234</b> | <b>-8 827 188</b> |

Landstingsstyrelsens budgetram innehåller hälso- och sjukvård, regional verksamhet och ledning- och stöd inklusive politisk ledning.

## Resultatbudget

Resultatbudgeten visar verksamhetens kostnader och intäkter, skatteintäkter och statsbidrag samt finansiella kostnader och intäkter. Skillnaden mellan intäkter och kostnader utgör årets resultat.

| Mnkr                                 | Bokslut<br>2015 | Budget<br>2016  | Budget<br>2017  | Plan<br>2018    | Plan<br>2019    |
|--------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| Verksamhetens intäkter               | 1 217,7         | 1 186,5         | 1 200,0         | 1 220,0         | 1 240,0         |
| Verksamhetens kostnader              | -8 513,3        | -8 886,8        | -9 354,1        | -9 578,2        | -9 792,2        |
| Avskrivningar                        | -215,4          | -220,4          | -225,0          | -250,0          | -275,0          |
| Jämförelsestörande poster            | 39,7            | 0,0             | 0,0             | 0,0             | 0,0             |
| <b>Verksamhetens nettokostnad</b>    | <b>-7 471,3</b> | <b>-7 920,7</b> | <b>-8 379,1</b> | <b>-8 608,2</b> | <b>-8 827,2</b> |
| Skatteintäkter                       | 5 727,6         | 6 007,5         | 6 208,4         | 6 453,0         | 6 698,0         |
| Inkomst- och kostnadsutjämning       | 1 199,5         | 1 282,9         | 1 410,5         | 1 443,2         | 1 494,2         |
| Generella statsbidrag                | 703,3           | 725,7           | 807,2           | 814,4           | 814,5           |
| <b>Skatter och statsbidrag</b>       | <b>7 630,4</b>  | <b>8 016,1</b>  | <b>8 426,1</b>  | <b>8 710,6</b>  | <b>9 006,7</b>  |
| Värdeökning pensionsskuld            | -37,4           | -28,6           | -57,7           | -87,6           | -129,2          |
| Finansiella intäkter                 | 80,2            | 50,0            | 61,5            | 61,5            | 61,5            |
| Finansiella kostnader                | -11,9           | -21,8           | -1,8            | -12,3           | -28,8           |
| Jämförelsestörande poster            | 0,0             | 0,0             | 0,0             | 0,0             | 0,0             |
| <b>Finansiella poster</b>            | <b>30,9</b>     | <b>-0,4</b>     | <b>2,0</b>      | <b>-38,4</b>    | <b>-96,5</b>    |
| <b>Årets resultat</b>                | <b>190,0</b>    | <b>95,0</b>     | <b>49,0</b>     | <b>64,0</b>     | <b>83,0</b>     |
| <b>Årets resultat exkl Karsudden</b> | <b>206,7</b>    | <b>120,0</b>    | <b>84,0</b>     | <b>87,0</b>     | <b>90,0</b>     |
| -procent av skatter och statsbidrag  | 2,7             | 1,5             | 1,0             | 1,0             | 1,0             |

Landstinget budgeterar ett positivt resultat på 84 mnkr för 2017, 87 mnkr för 2018 och 90 mnkr för 2019. Resultatet, exklusive Regionsjukhuset Karsudden, i förhållande till skatter, utjämning och generella statsbidrag uppgår till 1 % för respektive år under planperioden. Resultatraderna i budgeten är preliminära och kan komma att ändras då verksamheterna har gjort sina resultatbudgetar.

## Driftsbudget

| Mnkr                                              | Bokslut<br>2015 | Budget<br>2016  | Budget<br>2017  | Plan<br>2018    | Plan<br>2019    |
|---------------------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| <b>Hälso- och sjukvård</b>                        |                 |                 |                 |                 |                 |
| LANDSTINGSSTYRELSEN                               | -6 549,2        | -6 791,5        | -7 133,9        | -7 357,4        | -7 609,4        |
| Somatiskvård                                      | -3 994,5        | -4 051,0        | -4 158,5        | -4 274,9        | -4 420,4        |
| - varav division Kirurgi                          | -1 835,9        | -1 789,8        | -1 823,5        | -1 874,5        | -1 938,3        |
| - varav division Medicin                          | -1 052,8        | -1 061,1        | -1 078,3        | -1 108,5        | -1 146,2        |
| -varav division Medicinsk service                 | -1 105,8        | -1 200,1        | -1 256,7        | -1 291,9        | -1 335,9        |
| Psykiatri o funktionshinder inkl Dammsdal         | -506,0          | -644,1          | -677,8          | -696,8          | -720,5          |
| Divisionsgemensamt inkl divisionsledning          | 4 351,0         | -455,6          | -473,7          | -486,1          | -501,6          |
| Hälsoval                                          | -887,4          | -936,3          | -1 052,3        | -1 088,8        | -1 132,8        |
| Regionsjukhuset Karsudden                         | -16,7           | -25,0           | -35,0           | -23,0           | -7,0            |
| Tandvård                                          | -171,4          | -181,5          | -186,2          | -191,5          | -198,0          |
| Övrig hälso- och sjukvård                         | -5 324,2        | -498,0          | -550,4          | -596,3          | -629,1          |
| <b>ÖVRIGA NÄMNDER</b>                             |                 |                 |                 |                 |                 |
| Primärvård                                        | -4,1            | 0,0             | 0,0             | 0,0             | 0,0             |
| Nämnden för samverkan kring socialtjänst och vård | -4,3            | 0,0             | 0,0             | 0,0             | 0,0             |
| Patientnämnden                                    | -1,8            | -2,6            | -3,3            | -3,4            | -3,6            |
| <b>Regionalverksamhet</b>                         |                 |                 |                 |                 |                 |
| LANDSTINGSSTYRELSEN                               | -337,4          | -372,6          | -385,9          | -396,3          | -407,7          |
| Kollektivtrafik                                   | -291,5          | -307,3          | -335,2          | -344,0          | -354,9          |
| Regional utveckling                               | -45,9           | -65,3           | -50,7           | -52,3           | -52,8           |
| <b>ÖVRIGA NÄMNDER</b>                             |                 |                 |                 |                 |                 |
| Utbildning - Dammsdal                             | 2,8             | 0,0             |                 |                 |                 |
| Kultur, utbildning och friluftsverksamhet         | -96,2           | -100,3          | -111,9          | -125,1          | -125,2          |
| <b>Ledning och stöd</b>                           |                 |                 |                 |                 |                 |
| LANDSTINGSSTYRELSEN                               | -475,0          | -649,2          | -739,2          | -721,0          | -676,1          |
| Landstingsdirektörens staber                      | -145,2          | -265,0          | -286,1          | -292,1          | -300,1          |
| Verksamhets- och ledningsservice                  | -157,6          | -142,1          | -133,0          | -125,7          | -129,0          |
| Landstingsgemensamt                               | -172,2          | -242,1          | -320,1          | -303,2          | -247,0          |
| <b>ÖVRIGA NÄMNDER</b>                             |                 |                 |                 |                 |                 |
| Revision                                          | -4,2            | -4,7            | -4,9            | -5,0            | -5,2            |
| DU-nämnden                                        | 0,0             | 0,0             | 0,0             | 0,0             | 0,0             |
| Finansiella poster i nämndernas resultat          | -1,9            | 0,3             | 0,0             | 0,0             | 0,0             |
| <b>Verksamhetens nettokostnad</b>                 | <b>-7 471,3</b> | <b>-7 920,6</b> | <b>-8 379,1</b> | <b>-8 608,2</b> | <b>-8 827,2</b> |
| Skatteint, utjämn, gen statsbidr o fin.netto      | 7 661,3         | 8 015,6         | 8 428,1         | 8 672,2         | 8 910,2         |
| <b>Resultat</b>                                   | <b>190,0</b>    | <b>95,0</b>     | <b>49,0</b>     | <b>64,0</b>     | <b>83,0</b>     |

Landstingsfullmäktige fördelar budgetramar till varje nämnd. Driftsbudgetens ramar per division är därför preliminära. Det är ytterst nämnden som beslutar om fördelningen inom den egna nämnden och därför kan ramarna per division komma att ändras. Ovan driftsbudget ger dock en bild av hur fördelningen såg ut i tidigare budget och hur utfall föregående bokslut såg ut.



## Balanskrav

Enligt balanskravsutredning i bokslut 2015 har landstinget inget underskott att återställa.

## Balansbudget

Balansräkningen visar den ekonomiska ställningen vid verksamhetsårets slut uppdelat på tillgångar, eget kapital, avsättningar och skulder.

| Mnkr                                           | Bokslut<br>2015 | Budget<br>2016 | Budget<br>2017 | Plan<br>2018   | Plan<br>2019   |
|------------------------------------------------|-----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>TILLGÅNGAR</b>                              |                 |                |                |                |                |
| Anläggningstillgångar                          |                 |                |                |                |                |
| Immateriella anläggningstillgångar             | 1,4             | 22,0           | 20,0           | 46,0           | 66,0           |
| Materiella anläggningstillgångar               | 2 315,6         | 2 765,0        | 3 233,3        | 3 836,1        | 4 278,5        |
| Finansiella anläggningstillgångar              | 137,6           | 101,0          | 138,0          | 138,0          | 138,0          |
| <b>Summa anläggningstillgångar</b>             | <b>2 454,6</b>  | <b>2 888,0</b> | <b>3 391,3</b> | <b>4 020,1</b> | <b>4 482,5</b> |
| Bidrag till statlig infrastruktur              | 317,7           | 311,0          | 285,0          | 268,0          | 252,0          |
| <b>Summa bidrag till statlig infrastruktur</b> | <b>317,7</b>    | <b>311,0</b>   | <b>285,0</b>   | <b>268,0</b>   | <b>252,0</b>   |
| <b>Omsättningstillgångar</b>                   |                 |                |                |                |                |
| Varulager                                      | 33,7            | 35,0           | 35,0           | 35,0           | 35,0           |
| Kortfristiga fordringar                        | 615,8           | 550,0          | 550,0          | 550,0          | 550,0          |
| Kortfristiga placeringar                       | 2 656,4         | 3 024,8        | 3 100,0        | 3 250,0        | 3 441,0        |
| Likvida medel                                  | 250,0           | 50,0           | 250,0          | 250,0          | 50,0           |
| <b>Summa omsättningstillgångar</b>             | <b>3 555,9</b>  | <b>3 659,8</b> | <b>3 935,0</b> | <b>4 085,0</b> | <b>4 076,0</b> |
| <b>SUMMA TILLGÅNGAR</b>                        | <b>6 328,2</b>  | <b>6 858,8</b> | <b>7 611,3</b> | <b>8 373,1</b> | <b>8 810,5</b> |
| <b>EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER</b>  |                 |                |                |                |                |
| <b>Eget kapital</b>                            | <b>2 037,1</b>  | <b>1 996,1</b> | <b>2 217,1</b> | <b>2 281,1</b> | <b>2 364,1</b> |
| -därav årets resultat                          | 190,0           | 95,0           | 49,0           | 64,0           | 83,0           |
| <b>Summa eget kapital</b>                      | <b>2 037,1</b>  | <b>1 996,1</b> | <b>2 217,1</b> | <b>2 281,1</b> | <b>2 364,1</b> |
| <b>Avsättningar</b>                            |                 |                |                |                |                |
| Avsatt till pensioner                          | 2 191,2         | 2 324,1        | 2 461,3        | 2 652,5        | 2 787,8        |
| Andra avsättningar                             | 183,9           | 97,0           | 97,0           | 97,0           | 97,0           |
| <b>Summa avsättningar</b>                      | <b>2 375,1</b>  | <b>2 421,1</b> | <b>2 558,3</b> | <b>2 749,5</b> | <b>2 884,8</b> |
| <b>Skulder</b>                                 |                 |                |                |                |                |
| Långfristiga skulder                           | 0,0             | 0,0            | 700,0          | 1 100,0        | 1 100,0        |
| Kortfristiga skulder                           | 1 916,0         | 2 441,6        | 2 135,9        | 2 242,5        | 2 461,6        |
| <b>Summa skulder</b>                           | <b>1 916,0</b>  | <b>2 441,6</b> | <b>2 835,9</b> | <b>3 342,5</b> | <b>3 561,6</b> |
| <b>SUMMA SKULDER OCH EGET KAPITAL</b>          | <b>6 328,2</b>  | <b>6 858,8</b> | <b>7 611,3</b> | <b>8 373,1</b> | <b>8 810,5</b> |
| <b>KAPITAL</b>                                 |                 |                |                |                |                |
| <b>PANTER OCH ANSVARSFÖRBINDELSER</b>          |                 |                |                |                |                |
| Borgensåtagande                                | 30,0            | ---            | ---            | ---            | ---            |
| Pensionsskuld                                  | 4 130,7         | 4 008,5        | 3 821,8        | 3 722,0        | 3 595,5        |
| Övriga pensionsförpliktelser                   | 11,2            | 6,0            | 6,0            | 6,0            | 6,0            |
| Övriga ansvarsförbindelser                     | 30,0            | 0,0            | 75,0           | 75,0           | 75,0           |
| Förvaltade fonder                              | 24,4            | 22,0           | 25,0           | 25,0           | 25,0           |
| Leasing                                        | 213,8           | 10,0           | 215,0          | 215,0          | 215,0          |

## Investeringsbudget

Landstinget har beslutat att genomföra omfattande strategiska fastighetsinvesteringar i den tioåriga fastighetsplanen. Enligt senaste budgetbeslut är totalvolymen 3 915 mnkr i strategiska investeringar. Sedan dess har beslut fattats om ökad investeringsram för Karsudden etapp 2 med 50 mnkr. Ny totalsiffra för de strategiska fastighetsinvesteringarna i denna budget är 3 965 mnkr. Av strategiska investeringar bedöms till och med 2016 ha åtgått ca 121 mnkr till Länsmuseum, ca 309 mnkr till Karsudden och ca 335 mnkr till övriga sjukhus. En revidering av den strategiska fastighetsplanen för att säkra effektivitet och omfattning av investeringarna påbörjas under hösten 2016 för beslut i landstingsfullmäktige under våren 2017. I det arbetet ska även ökad hänsyn tas till omvärldsförändringar, kompetensbehov mm så att det säkerställs att Sörmlands framtida sjukhusstruktur blir ändamålsenlig över tid. Revideringen ska därför inordnas i arbetet med att revidera inriktningsdokumentet "Framtidens hälso- och sjukvård". Parallellt bör dock nödvändiga mindre investeringar i den ursprungliga planen, för förbättring av arbetsmiljö mm, genomföras i möjligaste mån i närtid. Eftersom revideringen av den strategiska fastighetsplanen beslutas under våren 2017 är därför investeringsbeloppet för de övriga sjukhusen utlagda schablonmässigt under åren 2017-2025 med ett mindre belopp det första året. Genomförandet beräknas också skjutas framåt i tiden jämfört med tidigare budget. Landstinget står inför ett byte av journalsystem, ett arbete som genomförs i samarbete med fyra andra landsting och beräknas vara driftsatt senast maj 2020. Investeringsbudgeten för strategisk IT är därför förhöjd under åren 2017-2020 med totalt 100 mnkr. De traditionella IT-investeringarna är inte längre med på landstingets investeringsbudget, utan hanteras i fortsättningen på D-Data AB.

Landstingets betydande investeringsvolym under planperioden medför en långsiktig ökning av driftkostnaderna, huvudsakligen i form av avskrivningar och räntor, som i dagsläget kan uppskattas till i storleksordningen 250 mnkr per år, ökningen sker stegvis tills åtagandena enligt den tioåriga fastighetsplanen (för de strategiska investeringarna) är genomförda. Driftmedlen budgeteras under landstingsstyrelsen och fördelas sedan till berörda verksamheter. Ny- och ombyggnationerna ska möjliggöra en mer effektiv utformning av vården, varför de kostnader som uppstår för utrustning, personal m.m. måste klaras inom befintliga ramar för verksamheten. Investeringsbudgeten nedan inkluderar investeringsbehov för att möta kraven på energieffektiviseringar fastställda i det nya klimat- och miljöprogrammet. Dessa ingår i fastighetsägarinvesteringar och ska finansieras inom fastighetsförvaltningens (FM-enheten) driftbudget. Fortlöpande hyresgäst Anpassningar, hjälpmedel, IT och utrustning finansieras inom verksamheternas driftbudgetar.

För byte av journalsystem har under genomförandefasen driftkostnaderna ökat med 25 mnkr 2017, 40 mnkr 2018 och 2019 samt 25 mnkr 2020 för att åter år 2021 vara nere på motsvarande nivå som 2016. De ökade driftkostnaderna beror huvudsakligen på ökade projektkostnader, personalkostnader, utbildningskostnader samt leverantörskostnader för det nya och avvecklingskostnader för det gamla journalsystemet. Avtalstiden med ny leverantör tecknas på minst tio-år och den totala driftkostnaden beräknas inte bli högre än för nuvarande journalsystem.

| Mnkr                            | Budget<br>2017 | Plan<br>2018 | Plan<br>2019 | Plan<br>2020 | Plan<br>2021 | Plan<br>2022 | Plan<br>2023 | Plan<br>2024 | Plan<br>2025 | Plan<br>2026 |
|---------------------------------|----------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| Strategiska                     |                |              |              |              |              |              |              |              |              |              |
| -Museum                         | 138,0          | 60,7         |              |              |              |              |              |              |              |              |
| -Karsudden                      | 70,6           | 70,5         |              |              |              |              |              |              |              |              |
| -Övriga sjukhus                 | 180,6          | 334,0        | 334,0        | 334,0        | 334,0        | 334,0        | 336,0        | 336,0        | 337,0        |              |
| Fortlöpande                     | 100,0          | 100,0        | 100,0        | 100,0        | 100,0        | 100,0        | 100,0        | 100,0        | 100,0        | 100,0        |
| Fastighetsägar inkl. energi     | 90,0           | 90,0         | 90,0         | 90,0         | 90,0         | 90,0         | 90,0         | 90,0         | 90,0         | 90,0         |
| <b>Investeringar fastighet</b>  | <b>579,2</b>   | <b>655,2</b> | <b>524,0</b> | <b>524,0</b> | <b>524,0</b> | <b>524,0</b> | <b>526,0</b> | <b>526,0</b> | <b>527,0</b> | <b>190,0</b> |
| Strategisk IT                   | 20,0           | 30,0         | 30,0         | 20,0         |              |              |              |              |              |              |
| Hjälpmedel                      | 41,3           | 42,0         | 42,7         | 44,2         | 44,6         | 45,0         | 45,4         | 45,8         | 46,2         | 46,6         |
| Utrustning                      | 142,9          | 127,9        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        |
| <b>Investeringar utrustning</b> | <b>204,2</b>   | <b>199,9</b> | <b>196,0</b> | <b>187,5</b> | <b>167,9</b> | <b>168,3</b> | <b>168,7</b> | <b>169,1</b> | <b>169,5</b> | <b>169,9</b> |
| <b>Investeringar totalt</b>     | <b>783,4</b>   | <b>855,1</b> | <b>720,0</b> | <b>711,5</b> | <b>691,9</b> | <b>692,3</b> | <b>694,7</b> | <b>695,1</b> | <b>696,5</b> | <b>359,9</b> |

Investeringsvolymerna som planeras medför på sikt ett behov att låna pengar, men med den finansieringsstrategi som fullmäktige fattade under 2014, har möjligheten till egenfinansiering av investeringar med medel via kapitalförvaltningen utökats. Med nuvarande marknadsvärdering uppgår möjlig egenfinansiering till cirka 900 mnkr enligt ovanstående finansieringsstrategi. Utan denna egenfinansiering uppskattas lånebehovet för åren 2017-2019 uppgå till 1100 mnkr fördelat på 700 mnkr år 2018 och 400 mnkr år 2019. Räntekostnaderna för dessa lån beräknas för år 2018 till 10,5 mnkr och för år 2019 till 16,5 mnkr. För hela planperioden uppskattas lånebehovet till ca 2 500 mnkr utan egenfinansiering med en första amortering år 2026.

Landstingsstyrelsen ska halvårsvis återrapportera hur arbetet med den strategiska fastighetsplanen fortskrider. Rapporteringen ska omfatta byggnation, anpassning och förändring av vårdverksamheterna, och totala ekonomiska konsekvenser. Totalt 3 965 mnkr i strategiska investeringar och 250 mnkr i ökade driftkostnader för lokaler till följd av dessa skall ses som absoluta ramar, varför eventuella förändringar till följd av ändrade verksamhetsbehov etc. måste klaras genom att Landstingsstyrelsen omprioriterar inom eller mellan projekten i den strategiska planen. Under hösten 2016 har landstingsstyrelsen påbörjat arbetet med framtagandet av förslag till reviderad fastighetsplan för beslut i landstingsfullmäktige under våren 2017.

Investeringsram per nämnd specificeras nedan:

| Mnkr                                                           | Budget<br>2017 | Plan<br>2018 | Plan<br>2019 | Plan<br>2020 | Plan<br>2021 | Plan<br>2022 | Plan<br>2023 | Plan<br>2024 | Plan<br>2025 | Plan<br>2026 |
|----------------------------------------------------------------|----------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| <b>Landstingsstyrelsen</b>                                     |                |              |              |              |              |              |              |              |              |              |
| - Utrustning                                                   | 115,5          | 115,5        | 115,5        | 115,5        | 115,5        | 115,5        | 115,5        | 115,5        | 115,5        | 115,5        |
| - Fastigheter                                                  | 579,2          | 655,2        | 524,0        | 524,0        | 524,0        | 524,0        | 526,0        | 526,0        | 527,0        | 190,0        |
| - Strategisk IT                                                | 20,0           | 30,0         | 30,0         | 20,0         |              |              |              |              |              |              |
| <b>Totalt Landstingsstyrelsen</b>                              | <b>714,7</b>   | <b>800,7</b> | <b>669,5</b> | <b>659,5</b> | <b>639,5</b> | <b>639,5</b> | <b>641,5</b> | <b>641,5</b> | <b>642,5</b> | <b>305,5</b> |
| <b>Primärvårdsnämnden</b>                                      |                |              |              |              |              |              |              |              |              |              |
| - Utrustning                                                   | 1,8            | 1,8          | 1,8          | 1,8          | 1,8          | 1,8          | 1,8          | 1,8          | 1,8          | 1,8          |
| <b>Totalt Primärvårdsnämnden</b>                               | <b>1,8</b>     | <b>1,8</b>   | <b>1,8</b>   | <b>1,8</b>   | <b>1,8</b>   | <b>1,8</b>   | <b>1,8</b>   | <b>1,8</b>   | <b>1,8</b>   | <b>1,8</b>   |
| <b>Kultur, utbildning och friluftsverksamhet (KUF)</b>         |                |              |              |              |              |              |              |              |              |              |
| - Utrustning                                                   | 24,6           | 9,1          | 4,5          | 4,5          | 4,5          | 4,5          | 4,5          | 4,5          | 4,5          | 4,5          |
| <b>Totalt KUF</b>                                              | <b>24,6</b>    | <b>9,1</b>   | <b>4,5</b>   | <b>4,5</b>   | <b>4,5</b>   | <b>4,5</b>   | <b>4,5</b>   | <b>4,5</b>   | <b>4,5</b>   | <b>4,5</b>   |
| <b>Nämnden för samverkan kring socialtjänst och vård (NSV)</b> |                |              |              |              |              |              |              |              |              |              |
| - Hjälpmedel landstinget                                       | 29,3           | 29,6         | 29,9         | 31,2         | 31,5         | 31,8         | 32,1         | 32,4         | 32,7         | 33,0         |
| - Hjälpmedel kommunala                                         | 12,0           | 12,4         | 12,8         | 13,0         | 13,1         | 13,2         | 13,3         | 13,4         | 13,5         | 13,6         |
| - Utrustning                                                   | 1,0            | 1,5          | 1,5          | 1,5          | 1,5          | 1,5          | 1,5          | 1,5          | 1,5          | 1,5          |
| <b>Totalt NSV</b>                                              | <b>42,3</b>    | <b>43,5</b>  | <b>44,2</b>  | <b>45,7</b>  | <b>46,1</b>  | <b>46,5</b>  | <b>46,9</b>  | <b>47,3</b>  | <b>47,7</b>  | <b>48,1</b>  |
| <b>Landstinget</b>                                             |                |              |              |              |              |              |              |              |              |              |
| - Hjälpmedel landstinget                                       | 29,3           | 29,6         | 29,9         | 31,2         | 31,5         | 31,8         | 32,1         | 32,4         | 32,7         | 33,0         |
| - Hjälpmedel kommunala                                         | 12,0           | 12,4         | 12,8         | 13,0         | 13,1         | 13,2         | 13,3         | 13,4         | 13,5         | 13,6         |
| - Utrustning                                                   | 142,9          | 127,9        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        | 123,3        |
| - Fastigheter                                                  | 579,2          | 655,2        | 524,0        | 524,0        | 524,0        | 524,0        | 526,0        | 526,0        | 527,0        | 190,0        |
| - Strategisk IT                                                | 20,0           | 30,0         | 30,0         | 20,0         |              |              |              |              |              |              |
| <b>Totalt landstinget</b>                                      | <b>783,4</b>   | <b>855,1</b> | <b>720,0</b> | <b>711,5</b> | <b>691,9</b> | <b>692,3</b> | <b>694,7</b> | <b>695,1</b> | <b>696,5</b> | <b>359,9</b> |

## Finansiella nyckeltal

| Typ av nyckeltal                               | Bokslut<br>2015 | Budget<br>2016 | Budget<br>2017 | Plan<br>2018 | Plan<br>2019 |
|------------------------------------------------|-----------------|----------------|----------------|--------------|--------------|
| Årets resultat, miljoner kronor                | 190,0           | 95,0           | 49,0           | 64,0         | 83,0         |
| Årets resultat/verksamhetens nettokostnader, % | 2,5             | 1,2            | 0,6            | 0,7          | 0,9          |
| Nettokostnadsökning, %                         | 5,0             | 5,3            | 5,8            | 2,7          | 2,5          |
| Finansnetto, miljoner kronor                   | 30,9            | -0,4           | 2,0            | -38,4        | -96,5        |
| Soliditet enligt balansräkning, %              | 32,3            | 29,1           | 29,1           | 27,2         | 26,8         |

\* Exklusive jämförelsestörande poster

## Sociala investeringar

Landstinget Sörmland har beslutat om ett Regelverk för en social investeringsfond och 20 mnkr är avsatta i denna för framtida behov.

Regelverket anger att medel ur fonden ska användas för en verksamhetsnära metodutveckling av processer och arbetssätt i syfte att ge tydlig samhällsnytta och varaktigt minska landstingets kostnader. Sociala investeringar ska uppfylla målsättningen ”Agera tidigt och i samverkan för att skapa långsiktiga vinster för samhället i stort”.

Ansökan om medel ur fonden ska vara tydlig avseende syfte, metod och kostnader för investeringen, löpande uppföljning och rapportering, avsedda nyttoeffekter och mått för att verifiera dessa, samt var, när och hur kostnadsminskningarna uppstår i landstinget och en plan för återbetalning.

Ansökan görs av den förvaltning som ska återbetala investeringen. Om en annan förvaltning och/eller annan organisation helt eller delvis ska erhålla investeringsmedlen ska denna/dessa vara medsökande.

Ansökan görs till den centrala Ekonomistaben i landstinget som tillsammans med Enheten för hållbar utveckling inledande bereder ansökan för eventuella förtydliganden, kompletteringar etc. Ansökan bereds därefter i tjänstemannaledningen som avgör om ansökan ska gå vidare för politiskt ställningstagande. Om tjänstemannaledningen tillstyrker ansökan går den vidare till Landstingsstyrelsen för slutligt avgörande.

Investeringsperioden ska vara tidbegränsad, maximalt 4 år, och återbetalning till fonden ska därefter ske inom 3, 5, 10 eller 15 år beroende på investeringens karaktär. Beslutade planer för uttag ur och återbetalningar till fonden ska anges i landstingets budget och årsredovisning. Fonden administreras av den centrala Ekonomistaben. Ansökande förvaltning rapporterar årligen hur medlen används.

Uttag ur och återbetalning i fonden görs i den interna redovisningen och påverkar inte budgetramarna från fullmäktige. Vid uttag får ansökande förvaltning en intäkt som ger ökat ekonomiskt utrymme och fonden minskas med motsvarande belopp. Intäkten utbetalas därefter av ansökande förvaltning till den verksamhet som ska erhålla bidraget. Återbetalning till fonden görs genom att ansökande förvaltning belastas med en kostnad som minskar det ekonomiska utrymmet och motsvarande belopp återförs till fonden.

Landstingsstyrelsen ska årligen följa upp beslutade sociala investeringar och rapportera till fullmäktige i verksamhetsberättelsen.

### Finansstrategi

I finanspolicyn anges för kapitalförvaltningen att ”Inriktningen är att normalt avsätta medel motsvarande pensionsskuldens förändring oavsett eventuellt investerings/finansieringsbehov, och med strategin att särskilja kapitalförvaltning från skuldförvaltning.

Det som inte regleras i finanspolicyn är hur stor kapitalförvaltningen behöver vara i förhållande till pensionsskulden. Med den så kallade blandmodellen som gäller för kommuner och landsting, kostnadsförs pensioner intjänade före år 1998 det år de betalas ut – en kassaprinzip. Pensioner intjänade efter år 1998 där landstinget har ett åtagande, kostnadsförs vid intjänandet och redovisas som en skuld i balansräkningen. Det är för det senare, skuldförda, åtagandet som landstinget bör bygga upp en likvid kapitalförvaltning med inriktning att säkra kommande utbetalningar. Då storleken på kapitalförvaltningen tydligare matchas mot pensionsskulden skulle en strategi som i första hand säkrar pensionsåtagandet och i andra hand minimerar lånebehovet för investeringar uttryckas enligt: ”Om marknadsvärdet av kapitalförvaltningen överstiger 110 % av värdet av pensionsskulden, kan den överstigande delen förfogas av landstingsstyrelsen att användas för egenfinansiering av investeringar, för det fall finansieringen inte kan täckas från likviditetsförvaltningen”. Vid de tillfällen som värdepapper avyttras uppstår givetvis realisationsvinster/förluster som blir resultatpåverkande det året.

### Resultathantering

Nämndens ekonomiska årsresultat hanteras normalt så att nämndens egna kapital ändras med motsvarande summa. Nämndens driftbudget påverkas inte. Beslut om ändring av eget kapital fattas av fullmäktige i samband med bokslutet, efter förslag från landstingsstyrelsen. Hänsyn kan då tas till utförda prestationer, måluppfyllelse, organisationsförändringar mm. Beslut om resultathantering kan göras för del av nämndens verksamhet (förvaltning eller motsvarande). I landstingets årsredovisning ska nämndernas ekonomiska ställning avseende eget kapital och eventuellt krav på resultatåterställning tydligt framgå.

Negativt eget årsresultat ska återställas senast tre år efter det uppkommit. Om nämnden identifierar att driftbudgeten inte kan hållas ska en åtgärdsplan upprättas och rapporteras till landstingsstyrelsen, senast i anslutning till nästa delårsrapport. Åtgärdsplanen ska inarbetas i kommande års budget för nämnden.

Del av positivt eget kapital kan nämnden använda för tillfälliga satsningar som stödjer kvalitetsförbättringar, eller som innebär en särskild satsning i verksamheten ett enstaka år, och som inte innebär långsiktiga ekonomiska åtaganden. Sådana tillfälliga satsningar ska rapporteras till landstingsstyrelsen i den ordinarie planerings- och uppföljningsprocessen. Om nämnden planerar tillfälliga satsningar överstigande sammanlagt 2 mnkr ska det inarbetas i nämndens budgetunderlag inför aktuellt år. Negativt årsresultat för nämnden till följd av tillfällig satsning och återföljande minskning av eget kapital behöver inte återställas.

Nämnden kan ha ett internt regelverk som reglerar resultatöverföring för interna resultatenheter. Ett sådant regelverk bör utformas i linje med dessa övergripande regler.

### Resultatutjämningsreserv - RUR

Från och med 1 januari 2013 finns det i kommunallagen möjlighet att under vissa betingelser reservera delar av ett positivt resultat i en resultatutjämningsreserv (RUR). Denna reserv kan sedan användas för att utjämna intäkter över en konjunkturcykel, under förutsättning att årets resultat efter balanskravsjustering är negativt. RUR är frivillig att tillämpa, de kommuner och landsting som tänker göra det måste besluta om hur reserven ska hanteras. Detta ska framgå av de riktlinjer för god ekonomisk hushållning som fullmäktige ska besluta om. Det finns således ett lokalt tolkningsutrymme för hur hanteringen ska utformas. Regelverk för hantering av resultatutjämningsreserven i Landstinget Sörmland har beslutats av landstingsfullmäktige i ett separat ärende.

### Rapportplan

Landstingsstyrelsen ska redovisa det ekonomiska och verksamhetsmässiga utfallet per juli och december månad. Per mars månad redovisar landstingsstyrelsens det ekonomiska utfallet i en kvartalsrapport. Nämnderna ska bistå med uppgifter i enlighet med landstingsstyrelsens instruktioner.

Nämnderna ska i delårsrapporten kommentera utfallet i förhållande till budget och relevant lagstiftning. Särskilt ska de mål man inte anser sig kunna nå under verksamhetsåret respektive vilka åtgärder man avser att vidta, redovisas.

Om nämnden identifierar att budgeten inte kan hållas ska en åtgärdsplan upprättas och rapporteras till landstingsstyrelsen, senast i anslutning till nästa delårsrapport. Åtgärdsplanen ska inarbetas i kommande års budget för nämnden.

Övriga månader, med undantag av januari och juni, avges en ekonomisk resultatrapport. Rapporten anmäls till respektive nämnd vid närmast påföljande sammanträde.

### Intern kontroll

I nämndbudget ska intern kontrollplan ingå som en del. Mål och indikatorer i nämndbudget utgör, vid sidan av lagstiftning och policys, en viktig utgångspunkt vid planeringen av innehållet i den interna kontrollplanen.

Genom att identifiera och analysera risker som ur olika perspektiv kan äventyra måluppfyllelsen, kan riktade kontroller och uppföljningar göras där risken bedöms som hög att fel med stora konsekvenser kan uppstå. Med ett sådant systematiskt arbetssätt kan innehållet i de interna kontrollplanerna breddas och riktas mot områden som bedöms som riskfyllda. Områden som tidigare visat sig fungera väl kan då stå tillbaka för nya obeprövade delar.

En annan viktig ambition är att kretsen av personer involverade i arbetet med den interna kontrollen bör utökas och finnas i hela verksamheten.

### Övriga ekonomifrågor

I policydokumentet ”Sexualitet och hälsa” finns en skrivning som gäller mödraöverläkare. Här kan det förtydligas att det är upp till hälso- och sjukvården att besluta när i tiden dessa tjänster ska skapas. Det bygger på de ekonomiska och verksamhetsmässiga möjligheterna hos verksamheten.

## Medborgarperspektivet

Medborgarperspektivet är det överordnade perspektivet. Landstingets verksamheter utgår från medborgarens behov och förutsättningar. Medborgare innefattar bland annat rollen som brukare, patient, besökare, kollektivresenär och anhörig. Medborgarperspektivet omfattar även EU-medborgares, asylsökandes och papperslösas möjlighet till vård samt barns särskilda rättigheter.

### Strategiskt mål

Landstinget bidrar till god livskvalitet, jämlik hälsa, samt en livskraftig och levande region genom verksamhet som utmärks av god kvalitet, tillgänglighet, öppenhet, respektfullhet och delaktighet i syfte att bli Sveriges friskaste län.

## Befolkningsutveckling

Befolkningen i Sörmland är idag ungefär 283 000 personer och den förväntas öka till drygt 300 000 personer år 2025. Till största delen består befolkningsökningen av att personer invandrar och det senaste året har det kommit ett stort antal flyktingar till Sverige. I Sörmland fördubblades antalet asylsökande mellan åren 2014 och 2015, från 3 100 till 6 600 personer. Drygt en tredjedel av dessa är barn. Ungefär 70 procent av de asylsökande är pojkar och män och de flesta är under 25 år. Många av de som får uppehållstillstånd kommer räknas som invandrade och vara folkbokförda först under 2017, eftersom handläggningstiden för att beviljas uppehållstillstånd är långa. Sörmland har precis som andra regioner i Sverige en ökning av antalet äldre personer. Andelen äldre än 80 år förväntas öka med 42 procent fram till år 2025, eller med 6 400 personer.

## Sörmland - Sveriges friskaste län 2025

Ett av landstingets mål är att Sörmland år 2025 ska vara Sveriges friskaste län. I grunden handlar detta om hur landstinget och dess samverkande organisationer ska möta de behov av hälsofrämjande insatser samt hälso- och sjukvård som medborgarna har.

Det är många faktorer som påverkar folkhälsan. Demografin och de socioekonomiska förutsättningarna, konjunkturer, arbetsmarknad och regionala förutsättningar har stor betydelse. Även befolkningens levnadsvanor påverkar folkhälsan. Förutsättningarna för en god hälsa skiljer sig mellan såväl individer som grupper i befolkningen och förändras under livets gång. Jämnare fördelning av sociala och ekonomiska resurser genom insatser för integration, jämställdhet och delaktighet stärker förutsättningarna för en mer jämlik hälsoutveckling.

Den sörmländska befolkningens hälsa har under en lång tid förbättrats i takt med den nationella utvecklingen. Ungefär sju av tio sörmlänningar uppger att deras allmänna hälsa är bra eller mycket bra, vilket är en något lägre andel än i riket. Andelen med bra allmän hälsa skiljer sig mellan olika grupper i befolkningen. Undersökningar har visat att det till exempel är en lägre andel som mår bra bland dagligrökare jämfört med personer som inte röker. Det är också en lägre andel som mår bra bland lågutbildade jämfört med högutbildade. Även mellan åldersgrupper finns det skillnader i hälsa, äldre mår sämre än yngre.

Positiva trender finns vad gäller våra levnadsvanor, till exempel har andelen rökare minskat markant för både kvinnor och män. Andelen dagligrökare 2012 var 13 procent för kvinnor och 14 procent för män. År 1990 rökte 28 procent av kvinnor och 30 procent av männen i Sörmland. Däremot är trenden motsatt när det gäller övervikt och fetma där en ökning skett från 1990 till 2012.



Den positiva hälsoutvecklingen har inte kommit alla till del. Kvinnor med låg utbildningsnivå och arbetslösa är exempel på grupper där hälsan inte har förbättrats under 2000-talet. Det gör att skillnaden i hälsa mellan olika grupper ökar.

Sörmland har en hög andel personer med utländsk bakgrund, vars socioekonomiska situation många gånger är sämre jämfört med infödda svenskar, bland annat beroende på svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Andelen rökare och andelen med låg utbildning är högre i länet än i riket. Sammantaget påverkar dessa faktorer sörmlänningarnas hälsa, ojämlikheten i hälsa återspeglas tydligt i Sörmland.

|                                                     | Sörmland |      | Riket   |      |
|-----------------------------------------------------|----------|------|---------|------|
|                                                     | Kvinnor  | Män  | Kvinnor | Män  |
| Andel med eftergymnasial utbildning, 2015           | 32 %     | 23 % | 41 %    | 30 % |
| Andel 65 år och äldre, 2015                         | 24 %     | 21 % | 24 %    | 20 % |
| Andel 80 år och äldre, 2015                         | 7 %      | 4 %  | 8 %     | 5 %  |
| Andel dagligrökare, 2012                            | 13 %     | 14 % | 12 %    | 11 % |
| Andel överviktiga, 2012                             | 47 %     | 61 % | 42 %    | 56 % |
| Andel med bra eller mycket bra hälsotillstånd, 2012 | 67 %     | 73 % | 71 %    | 75 % |

Källor: SCB, Hälsan i Södermanland, version 160610

Landstingets folkhälsoarbete utgår från det nationella folkhälsomålet ”att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen”. Utgångspunkten är att landstinget, genom sina olika verksamhetsområden, ska medverka till att skapa förutsättningar för en god och jämlik hälsa för alla länets invånare. Förbättrad hälsa ger individen ökat välbefinnande och ger en rad samhälleliga vinster. Fokus inom hälso- och sjukvården ska breddas från sjukdomsbehandling till i allt större utsträckning förebyggande och hälsofrämjande arbete, insatser som är effektiva och långsiktigt kostnadsbesparande.

## Hälso- och sjukvård

### Tillgänglighet för alla

Sörmlänningarna ska känna trygghet och tillit i sina kontakter med landstinget. Målsättningen är att alla sörmlänningar ska ha tillgång till vård i tid samt att den ska ske i nära samverkan mellan vårdtagare och vårdgivare. Vårdgarantin gäller såväl primärvården som den specialiserade sjukhusvården.

Kvalitet och tillgänglighet är inte alltid jämlik i hela länet. Landstingets ambition är att styra resurserna till att nå dem som har de största behoven av hälso- och sjukvård. Patientens perspektiv ska alltid stå i centrum.

Inom landstinget pågår ett aktivt arbete med att främja lika rättigheter för alla länets invånare. Landstingets jämställdhetsarbete berör alla verksamheter. Det är riktat såväl till medarbetare som till brukare, patienter och medborgare. Ingen individ ska diskrimineras i sina kontakter med landstinget. Jämställdhetsaspekter ska integreras som en del i alla beslut och tas hänsyn till i det dagliga arbetet. All vård ska vara jämställd, kvinnor och män ska ha lika tillgång till vård utifrån könsspecifika behov. Vården ska hålla lika god kvalitet oavsett kön. För att uppnå detta är det viktigt att lyfta fram de skillnader som finns mellan män och kvinnor när det gäller till exempel sjuklighet, tillgänglighet, omvårdnad, behandling, bemötande och kvalitet samt analysera resultaten utifrån mäns och kvinnors olika livsvillkor och fysiologi. Landstinget ska bedriva ett aktivt arbete med att verka för en jämställd vård.

Människor kan ha svårt att göra sig förstådda och ta till sig information i mötet med landstinget av olika skäl. I en del fall grundar sig problemen på språkbarriärer och kulturella skillnader. Det senaste året har det kommit ett stort antal flyktingar till Sverige. Rapporter visar att den här gruppen människor också har sämre hälsa och får sämre vård trots större behov. Kunskapen hos personal i språkets betydelse samt kring mångfaldsfrågor och kulturella möten är viktig.



Landstinget ska bedriva ett aktivt arbete för att motverka diskriminering på grund av individens sexuella läggning, könstillhörighet och könsuppfattning. Det är inte acceptabelt att homosexuella, bisexuella, trans- eller queerpersoner får sämre behandling eller dåligt bemötande. Forskningen visar att ohälsan fortfarande är större bland gruppen hbtq-personer än hos heterosexuella. Unga personer med annan sexuell läggning än den heterosexuella är exempelvis överrepresenterade ifråga om psykosocial ohälsa. Vård på lika villkor innebär att varje individ bemöts utifrån dennes behov och på ett sätt som ger lika rättigheter och möjligheter i mötet med våden. Det ställer i sin tur krav på ökad kunskap om de särskilda villkor och förutsättningar som många hbtq-personer har med sig när de söker vård.

Landstinget har ett ansvar för och ska vara ett föredöme i arbetet med att skapa god tillgänglighet för alla invånare i Sörmland. I enlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska den enskilde individen, oavsett funktionsnedsättning, ha tillgång till alla landstingets verksamheter. Ingen ska diskrimineras på grund av funktionsnedsättning. När individer hindras från att göra egna val och leva självständiga liv skapas ohälsa. Aktiva åtgärder är nödvändigt för att landstingets verksamheter ska leva upp till det nationella målet om att Sverige ska vara fullt tillgängligt för personer med funktionsnedsättning.

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter ska barnets bästa alltid komma i främsta rummet när offentliga eller privata välfärdsinstitutioner och myndigheter vidtar åtgärder som direkt eller indirekt rör barn. Alla barn har rätt att känna sig delaktiga, trygga och få en god start i livet. När landstinget fattar beslut som kan komma att påverka barn, ska barnkonsekvensanalyser genomföras. Bedömningen ska grunda sig på barnkonventionen, lagar och regler samt forskningsrön och övriga kunskaper. Barn har även rätt att känna sig trygga och delaktiga när barnets vårdnadshavare vårdas eller behandlas i den patientnära verksamheten. Det innebär att barnets behov av information, råd och stöd särskilt ska beaktas av hälso- och sjukvården och dess personal. Landstinget ska i samverkan med länets kommuner arbeta för att barn och ungdomar har goda uppväxtvillkor.

Många av de äldre som kommer i kontakt med landstingets verksamheter är multisjuka. För att tillgodose äldres sjukvårdsbehov är det viktigt med kontinuitet och tillgänglighet i närvården och en bra samverkan med kommunernas hälso- och sjukvård. Att stärka närvården tillhör en av framgångsfaktorerna i arbetet med framtidens hälso- och sjukvård.

### Avgiftsfri primärvård

I dagsläget ser vi att patienter inte sällan väljer att söka sig till akutsjukhusen istället för till primärvården vilket får till följd att patienten riskerar att befinna sig på fel vårdnivå. En nära och tillgänglig vårdcentral genererar inte enbart geografiska fördelar för medborgarna utan har med sin bredd av kompetenser i många fall möjligheten att ta hand om medborgarnas hela vårdbehov. För att sänka trösklarna till primärvården tas patientavgiften bort. Reformen syftar till att stärka länets närvård och visa att landstinget är redo att möta framtidens vårdbehov i Sörmland – en framtid där en åldrande befolkning med stora vårdbehov ska känna sig trygga i att dörren till vårdcentralen är bäst väg för de allra flesta åkommor. Samtidigt som primärvårdens roll i hälso- och sjukvården tydliggörs, förstärks den även med både ökade öppettider och med personell kompetens. Detta görs för att möta de ökade patientbesök som avgiftsfriheten syftar till att åstadkomma.

### Utökade öppettider primärvård

Vår samtid för med sig nya levnadsmönster som ställer allt större krav på hur hälso- och sjukvården bäst ska utformas för att vara tillgänglig för sörmlänningarna. Många sörmlänningar upplever att de har en livssituation som förvärras att de under kontorstider kan genomföra ett besök på länets vårdcentraler. Primärvårdens och vårdcentralernas uppdrag ska därför utökas med utökade öppettider.

### Dietister

Dietister hanterar problem relaterade till matintag, medicinska diagnoser och behov av energi och näring. De arbetar tydligt personcentrerat med hänsyn till sörmlänningarnas livssituation och ger individuell kostrådgivning samt praktiskt användbara kunskaper för att höja patientens hälsostatus och därmed förbättra folkhälsan i Sörmland. För att möjliggöra rekrytering av fler dietister inom primärvården tillförs ekonomiska resurser.

### Pre-AT

Möjligheten för läkarstudenter att arbeta inom primärvården ska utökas för att ge studenterna arbetslivserfarenhet och samtidigt öka intresset för arbete inom primärvården. Det skapar utrymme för en framtida rekryteringsbas och ger redan i utbildningsfasen studenterna en god kännedom om vad det innebär att vara verksam inom primärvården.

### Psykologer och psykoterapeuter

Den ökande psykiska ohälsan är en utmaning som måste adresseras på alla nivåer inom den sörmländska hälso- och sjukvården och i detta arbete spelar primärvården en viktig roll. Grundprincipen är att oavsett om en person lider av en psykisk eller fysisk åkomma så ska primärvården ha förutsättningarna att kunna erbjuda en ändamålsenlig och tillgänglig vård. Mot bakgrund av detta ska tillgången till fler psykologer och psykoterapeuter säkras inom primärvården.

### Trygg och säker utskrivning

En mycket begränsad del av befolkningen, ca 1 %, är i behov av mycket omfattande insatser från hälso- och sjukvården. Det handlar om ofta äldre människor med ett stort antal olika diagnoser som ofta tvingas uppsöka sjukvården. Undersökningar har visat att denna grupp står för ca 30 % av sjukvårdskostnaderna. När det gäller denna patientgrupp är det mycket angeläget att vården har ett helhetsperspektiv och organiserar utifrån patientens behov. Inom primärvården finns det ett behov av ett än tydligare helhetsperspektiv vid behandling av äldre och multisjuka, människor som behöver tryggheten i en fast vårdkontakt på sin lokala vårdcentral. Utvecklingen med samordningssjuksköterskor på länets vårdcentraler ska intensifieras för att stödja äldre och multisjuka i deras kontakter med hälso- och sjukvården. Målet är att skapa ett strukturerat teamomhändertagande av personer med behov av fast vårdkontakt. Det minimerar även risken att patienter hamnar mellan stolarna och istället leds till rätt vårdnivå och instans för sin sjukdomsproblematik. En samordnad individuell plan (SIP) ska upprättas för samtliga patienter som är inskrivna i hemsjukvård och i övrigt för de individer där vårdcentralen eller kommunen bedömer att det föreligger ett behov av att samordna insatser eller om patienten själv så begär. En överenskommelse är på väg att tecknas mellan landstinget och länets kommuner som syftar till att skapa just en trygg och effektiv övergång till öppenvård efter en slutenvårdsvistelse. För att säkerställa en trygg och säker utskrivning tillförs ekonomiska medel.

### Mobila team

Det finns idag ett antal mobila sjukvårdsteam i Sörmland, högkompetenta mobila arbetsgrupper som utför vården i patientens hemmiljö. En mobil äldre akut finns på plats i den västra länsdelen, en funktion som erbjuder akut vård till våra äldre samtidigt som den avlastar våra akutmottagningar vid sjukhusen. Delar av psykiatrien arbetar på detta sätt och ett mobilt barn- och ungdomsteam finns i den norra länsdelen. Ett mer mobilt arbetssätt bidrar till en ny dimension inom sjukvården då vårdplatser blir flexibla och tydligare tar sin utgångspunkt i största möjliga patientnytta. Även andra delar av närvården står inför en direkt utveckling då landstinget och kommunerna gemensamt inför nya arbetssätt för bl.a. medicinsk bedömning i hemmet. Medel tillförs för ytterligare stärkningar av den mobila sjukvården i Sörmland.

### Single responder / Bedömningsbil

Väntetider på ambulans kan vara en avgörande faktor när det gäller bedömning, behandling och minskning av skador vid akuta sjukdomar och olyckshändelser. Ambulanssjukvården i Sörmland har sedan 2014 förstärks med ett antal nya ambulansfordon, bland annat en ny ambulans, en transportambulans och en single responder. En bedömningsbil bemannas av en akutsjukvårdare och har till uppgift förkorta väntetider på ambulans i samband med högprioriterade akuta olyckor och sjukdomsfall. Den ska på plats tillhandahålla prehospital vård samt en korrekt bedömning av sjukvårdsläget. Ekonomiskt utrymme skapas för ytterligare en bedömningsbil inom Lanstinget Sörmlands ambulanssjukvård.

### I väntan på ambulans

Sedan 2008 finns ett avtal mellan landstinget och kommunernas räddningstjänster som rör IVPA (I väntan på ambulans). Avtalet innebär att räddningstjänsten rycker ut på sjukvårdslarm då bedömningen är att snabb hjälp måste till den sjuke eller där det tar lång tid för ambulans att nå fram till den hjälpbehövande. Under 2017 ska ett nytt avtal tecknas med finansiering av landstinget.

### SMS-livräddare

Årligen drabbas 10 000 svenskar av plötsligt hjärtstopp. Att omedelbart starta hjärtlungräddning samt att minska tiden till behandling med hjärtstartare är en avgörande faktor för överlevnad. Med konceptet SMS-livräddare används mobil teknik för att larma utbildade frivilliga till hjärtstopp i deras omedelbara närhet för att öka andelen patienter som får hjärt-lungräddning i väntan på ambulans. Som ett led i att öka överlevnaden vid hjärtstopp tillförs medel för att starta ett projekt med SMS-livräddare i Sörmland.

### BVC – hembesök vid 8-månaderskontroll

Under det första året händer det mycket i ett barns psykiska och fysiska utveckling. Barnavårdscentralen (BVC) fyller en viktig funktion genom att bistå med kunskap och medicinska kontroller för att säkerställa att barnet har god hälsa och följer med i utvecklingen. I barnhälsovårdens uppdrag finns angivet att alla nyblivna föräldrar ska erbjudas ett hembesök inom en vecka efter hemkomsten från BB. Därutöver finns en rekommendation även att 8-månaderskontrollen bör ske i hemmet, något som på grund av resursbrist dock prioriterats bort av ett antal barnavårdcentraler. Istället har dessa kontroller utförts på BVC. För att säkerställa en större frekvens av hembesök vid 8-månaderskontrollen tillförs barnhälsovården extra ekonomiska resurser.

### Barnskyddsteam

Socialtjänsten, Rättsväsendet och hälso- och sjukvården har alla skyldigheter att skydda barn som far illa. Hälso- och sjukvårdens uppgift är att upptäcka, utreda, dokumentera, behandla och motverka skadliga effekter av övergrepp. Ett barnskyddsteam kan fungera som en expertinstans för hälso- och sjukvården när det finns misstanke om misshandel eller sexuella övergrepp mot barn. För att ytterligare stärka landstingets kompetens på området tillförs medel för ett multiprofessionellt barnskyddsteam.

### Hälsotorg

Landstingets målsättning att vara Sveriges friskaste län 2025 ställer nya krav på effektiva lösningar för att arbeta hälsofrämjande ute i verksamheterna. På Kullbergsska sjukhuset startades 2010 ett Hälsotorg där man bland annat kan kontrollera sitt blodtryck, väga och mäta sig och få hjälp med att gå ned i vikt eller att sluta röka, både långsiktigt och inför operation. Det övergripande syftet med hälsotorget är att öka sörmlänningarnas fysiska och psykiska välbefinnande, förbättra livskvalitet samt att motivera till livsstilsförändringar. Hälsotorg ska införas även Mälarsjukhuset och Nyköpings Lasarett.

### Kultur- och utbildningsstöd

Landstinget Sörmland är huvudman för två folkhögskolor och har ett övergripande ansvar för att samordna och utveckla länets kulturliv. Landstinget har i rollen som institution och en av länets största arbetsgivare ett ansvar att bidra till så väl samhällets utveckling i stort, som till de enskilda medborgarnas möjlighet att växa som individer.

Nämnden för kultur, utbildning och friluftsverksamhet får under budgetperioden en ekonomisk ramförstärkning för att kunna bredda sina insatser för att stärka kultur- och bildningsverksamheten i länet. Folkbildning och kultur har med sin särskilda samhällsroll stor potential att nå ut till individer som står långt från det etablerade samhället och genom bildnings- och kulturinsatser främja folkhälsan.

### Asyl- och migranthälsan

Konflikter och kriser i vår omvärld ställer krav på den sörmländska hälso- och sjukvården och skapar utvecklingsområden för att möta människor med delvis nya vårdbehov. För att säkerställa en god hälso- och sjukvård för nyanlända finns inom ramarna för Asyl- och migranthälsan mobila team bestående av sjuksköterskor, barnmorskor och medicinska sekreterare vilka har till uppdrag att besöka asylboenden för information, samtal och provtagningar. Denna verksamhet ska bedrivas även 2017. För att möta behoven som befolkningsökningen medför tillförs även barnavårdscentralerna (BVC) extra resurser.

### Delaktighet och inflytande

Landstingets uppdrag är att tillgodose sörmlänningarnas krav på god service och tillgänglighet. För att nå det är det nödvändigt att landstinget arbetar med nya typer av plattformar för informationsutbyte.

En viktig del i ambitionen att ha Sveriges friskaste befolkning 2025 är att ligga i framkant vad gäller utvecklingen av mobil teknik och e-tjänster. Det gör det enklare för många att ha kontakt med vården. Trenden inom digitaliseringen av samhällsfunktioner är att tjänsterna allt mer utgår ifrån individens behov. Det blir allt vanligare att medborgare både lämnar och får information genom självbetjäningstjänster. Mobila lösningar är en naturlig del i vardagen för de flesta personer och möjliggör för invånarna att få allt mer hälso- och sjukvård på distans. Dessa tjänster bidrar till att patienten eller anhörig lättare blir en del av processen och en aktör i hälso- och sjukvården. Begreppet e-hälsa kommer på sikt bli en naturlig och integrerad del av landstingets tjänster där invånare och patient ges stora möjligheter att interagera på ett annat sätt än vad som idag är möjligt.

Den nya patientlagen innebär att patientens ställning stärks genom att patientens integritet, självbestämmande och delaktighet främjas. Patienter har rätt att välja primärvård och öppen specialistvård var de vill i landet. Patienten har också rätt till delaktighet i vården och behandlingen. Det ställs också större krav på information till patienten där vårdgivare, vårdlandsting och hemlandstinget gemensamt måste försäkra sig om att patienten blivit informerad om de tjänster och behandlingsalternativ som erbjuds, samt om väntetider och vårdgaranti. I och med att allt fler utnyttjar sina valmöjligheter måste Landstinget Sörmland konkurrera med andra landsting och privata vårdgivare.

Landstinget kommer att möta fler och nya krav från allt rörligare och mer informerade patienter. Sörmlänningarna har allt högre förväntningar på tillgänglighet, kvalitet och bemötande i hälso- och sjukvården. De vill kunna välja och har kunskap om valfrihet inom hälso- och sjukvården samt efterfrågar information inför sina val.

Alla medborgare ska vara delaktiga i och ha inflytande över sin egen vård och hälsa. Möjligheterna att delta i sin egen vård blir allt större. För många finns goda grunder för att de får ta ett större egenansvar. Hälso- och sjukvården kan dock inte ha samma förväntningar på delaktighet på alla patienter. Det är individens egna förutsättningar och resurser som har störst betydelse för resultatet av insatserna från hälso- och sjukvården. En personcentrerad hälso- och sjukvård innebär att anpassa bemötande, vård och behandling

till de villkor som finns relaterat till patienters personliga egenskaper och förutsättningar. Genom en personcentrerad hälso- och sjukvård har landstinget möjlighet att styra mot en mer jämlik hälsa hos befolkningen. Att göra jämlikt innebär därför ofta att göra olika för att tillgodose människors specifika behov och förutsättningar.

### Tandvård

God mun- och tandhälsa är en hälsofaktor och betyder mycket för medborgarens livskvalitet. Folktandvården har genom regelbundna kontakter med stora delar av befolkningen goda möjligheter att aktivt delta i ett övergripande folkhälsoarbete. Den förebyggande tandvården och samarbetet med barnhälsovård, förskola och skola utgör viktiga beståndsdelar i detta arbete.

### Regional verksamhet

Regionförbundet Sörmland har utarbetat ett regionalt utvecklingsprogram, den så kallade Sörmlandsstrategin. Landstingsstyrelsen har tagit beslut om att ställa sig bakom Sörmlandsstrategin. Visionen är att det ska vara enkelt att förverkliga sina drömmar, ambitioner och idéer i Sörmland.

### Kultur

Målbilden för Sörmlands kulturliv (från Kulturplanen) lyder ”Kultur skapas i möten. I Sörmland finns kulturen där människorna finns, är en naturlig del av vardagen och speglar samhällets mångfald”. Kulturen är en viktig nyckel till utveckling av det lokala samhället och länet liksom till individens utveckling och livskvalitet och bidrar till demokratisk medvetenhet och kritiskt tänkande. Sörmland är mångfacetterat och kulturen ska möta geografiska och kulturella utmaningar genom att bidra till möten, gemenskap och dialog där mångfalden speglas. Länets offentligt finansierade kulturliv ska präglas av tillgänglighet och alla människors lika värde. Barn och ungas rätt till kultur ska särskilt prioriteras.

Sörmlands Museum kommer att bli en unik mötesplats för det sörmländska kulturlivet. Länsmuséet ska vara öppet för alla medborgare att ta del av, för att lära av sin historia och kultur, men också för att möta nya konstformer. När muséet står klart kommer även lands- tingsfullmäktiges sammanträden att förflyttas dit. Sörmlands Museum ska även fortsättningsvis ha kostnadsfri entré till sina utställningar.

### Utbildning/folkbildning

Landstingets utbildnings- och folkbildningsverksamhet ska bidra till en god livsmiljö, hållbar utveckling och en levande region. Verksamheterna ska stödja den regionala utvecklingen bland annat genom att bidra till att höja sörmlänningarnas kunskapsnivå, höja sörmlänningarnas engagemang och möjligheter att påverka ett demokratiskt samhälle, förstärka integrationsarbetet, förstärka länets kompetensförsörjning, höja ”överlevnadsgraden” genom ökad livsmedelsförsörjning samt bidra till attraktiva samhällen i regionen.

Folkbildningen är fri och frivillig och landstinget bestämmer utifrån statens fyra syften med stödet till folkbildningen målen för sin verksamhet. De fyra syftena är att stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin, bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald och människor att påverka sin livssituation, bidra till att utjämna utbildningsklyftor samt bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

### Friluftsverksamhet

Det idéprogram som är antaget heter ”Natur- och kulturbruk på Nynäs 2005, ett centrum för hållbar utveckling och hälsa”. Verksamhetsidén är att vara en resurs i landstingets folkbildningsarbete kring miljö, natur och kultur med stor betydelse för hälso- och miljöfrågor. Här skapas mötesplatser med fokus på hållbar utveckling och folkhälsa samt gröna kompetenscentrum där människor kan skapa nya möjligheter för hur vi lever våra liv.

### Kollektivtrafik

I en alltmer internationaliserad värld med regionala tillväxtcentrum som drivkrafter för ekonomin blir tillgång till goda kommunikationer allt mer avgörande. En väl utbyggd kollektivtrafik är av stor betydelse för att underlätta Sörmlänningarnas arbets- och studiependling men även för resor till hälso- och sjukvård, föreningsliv, handel, nöjen och rekreation. En väl fungerande kollektivtrafik är också en jämställdhetsfråga. Detta eftersom studier visar att kvinnor i större utsträckning än män åker kollektivt.

Landstingets ansvar för den regionala kollektivtrafiken är indelad i två områden, den allmänna och den särskilda kollektivtrafiken. Till den allmänna kollektivtrafiken räknas den regionala busstrafiken, vilket innebär busstrafiken mellan kommunhuvudorter och till tågtrafik räknas all upphandlad regional trafik i länet och över länsgräns. Till den särskilda kollektivtrafiken räknas sjukresor med upphandlad trafik. Sedan 2015 har kollektivtrafikmyndigheten uppdraget att förvalta och följa upp innevarande transportörsavtal för färdtjänst och sjukresor, samt avtal avseende beställningscentral.

### Personalperspektivet

Personalperspektivet beskriver vad det innebär för landstinget att vara en bra arbetsgivare och hur personalens resurser ska tillvaratas och utvecklas i syfte att stödja de strategiska målen i Medborgarperspektivet.

Landstinget är en attraktiv arbetsgivare med kompetenta och engagerade medarbetare som deltar aktivt i utvecklingen av verksamheten.

Viljeinriktningen för landstingets sammanhållna personalpolitik finns uttryckt sen 2013 i ett av landstingsfullmäktige beslutad dokument *Gemensam värdegrund för personalfrågor*. Huvudområdena rör utvecklingen av medarbetarskap, ledarskap, lärande och utveckling, hälsa och arbetsglädje, den öppna dialogen, mångfald och jämställdhet samt arbetsvillkor och lön. Utgångspunkten är landstingets vision, det strategiska målet för personalperspektivet och de etiska värderingar som finns för landstinget. Samtliga områden i värdegrunden för personalfrågor ska under planperioden präglas av aktivt utvecklande arbete i syfte att nå det strategiska målet. Mätning av den personalpolitiska utvecklingen sker genom olika uppföljningsverktyg. Den mätning som görs av HME (Hållbart Medarbetar Engagemang) är ett branschindex för sektorn som är framtaget av SKL och tillhandahålls via Rådet för kommunal analys (RKA) och som på ett övergripande plan mäter den personalpolitiska utvecklingen. HME utgör en övergripande indikator för landstinget personalpolitik. Attraktionskraften som arbetsgivare, kompetensförsörjningen och en arbetsmiljö som innebär möjlighet att vara en engagerad medarbetare där utvecklingsförslag kan frodas för verksamhetens bästa har verksamhetens uppdrag som utgångspunkt.

### Kompetensförsörjning

Landstinget Sörmland delar med andra landsting och regioner i Sverige problematiken med att det finns bristyrken där det inte finns tillräckligt med volymer av viss yrkesgrupp för att kunna försörja rekryteringsbehoven.

Det strategiska kompetensförsörjningsarbetet innebär flera delar. En del är det utåtriktade arbetet i den nationella och regionala planeringen av utbildningsplatser på olika lärosäten och att utbildningens innehåll svarar mot kompetenskraven i verksamheten. Här ingår samverkan med lärosätena om den kliniskt förlagda utbildningsdelen som vårdyrkesutbildningarna har och där landstinget svarar för olika former av praktik. Utbildningsmiljön för såväl studenter, elever och landstingets egna medarbetare behöver utvecklas med bl a inrättande av kliniskt träningscenter. Handledarkompetens är ett viktigt kompetensområde att ha uppdaterad och därför behöver landstinget ombesörja med intern fortbildning i handledarkompetens ex bland undersköterskor och andra yrkeskategorier som inte har specifik utbildning via högskolan. Förutom att studenter och elever ska få en bra utbildning, är det utbildningsuppdrag landstinget har en viktig källa till framtida rekryteringar. Ett inre arbete kring de frågor som rör utbildningsuppdraget och som i högre grad involverar verksamhetens chefer ska initieras under planperioden. En annan del av den strategiska kompetensförsörjningen är en enhetlig modell för kompetensförsörjning som är integrerad med verksamhetsplaner och utgår från verksamhetens uppdrag och behov av kompetens för att lösa uppdraget. Modellen ska ge förutsättningar för kompetensförsörjningsplaner på kort och lång sikt och röra individ, grupp och organisationsnivå. Projektet för "Kompetensförsörjningsmodell" startat 2016 ska drivas vidare för planperioden och vara prioriterat. Genom projektet och andra utvecklingsarbeten som ex vårdnära service, och vårdnära administration ska målsättningen om rätt använd kompetens finnas som ledstjärna.

### Strategiska personalsatsningar

Under våren 2016 ingick Landstinget Sörmland en överenskommelse med Vårdförbundet. Det övergripande syftet med överenskommelsen är att skapa förutsättningar för rekrytering av främst fler



sjuksköterskor och därigenom säkerställa en förbättrad arbetsmiljö och möjliggöra bemanning av fler vårdplatser vid sjukhusens vårdavdelningar. Överenskommelsen inkluderar höjd lön med i genomsnitt 3 500 kronor för alla erfarna sjuksköterskor med oregelbunden arbetstid som arbetar i en dygnetruntverksamhet. Den inkluderar även utrymme för ökad grundbemanning på vårdavdelningarna genom 45 nya tjänster som vårdledare, en karriärtjänst där högre kompetens premieras samtidigt som arbetsmiljön förbättras genom fler händer i vården. Överenskommelsen finansieras i denna budget.

### Utveckling och karriärvägar

Landstingets medarbetare ska ha nytta av den stora organisation som landstinget är för egen yrkesutveckling och olika former av karriärvägar. ”Nya Möjligheter” verkar likt en intern arbetsförmedling med coachnings- och matchningstjänster mellan inlagda intresseansökningar och de utlysta tjänsterna ska fortsätta att utvecklas med karriärcoaching på ett än tydligare sätt.

Landstingets FoU-centrum ska fortsättningsvis utveckla och samordna den kliniska forskningen och utvecklingsarbeten kopplat till det samt kunna ge goda förutsättningar till landstingets medarbetare att gå in i en forskarkarriär. Karriärvägar för olika yrkesgrupper inom vården ska tydligare utformas och här är projektet ”Kompetensförsörjningsmodell” av vikt för att kunna skapa hållbara strukturer på sikt.

### Utbildningsförmån för utbildning till nytt yrke eller specialistinriktning

Undersköterskor ska fortsatt kunna ges möjlighet till studieförmån under utbildning till sjuksköterskor. Samma gäller för grundutbildade sjuksköterskor som läser specialistutbildning. Utbildningstjänster som innebär fullt betald lön under specialsitutbildning ska fortsatt vara möjligt där det är angelägen behov av kompetensförsörjning.

### Nyanlända med vårdbakgrund

Fortsatt ska strukturer och arbetsätt för att underlätta för nyanlända med vårdbakgrund att kunna etablera sig på arbetsmarknaden inom hälso- och sjukvården arbetas med såväl internt inom landstinget som i samverkan med arbetsförmedlingen, migrationsverket och Socialstyrelsen.

### Arbetsmarknadsåtgärder

Fler och breddade ingångar till att kunna arbeta i landstinget ska skapas ihop med framförallt länets arbetsförmedling i syfte att nå specifika målgrupper.

### Rekrytering och introduktion

Att ge stöd och utbildning till chefer och utveckla rekryteringsprocessen ytterligare är ett angeläget område. Som komplement till den ordinarie introduktionen av ny medarbetare på arbetsplatsen finns även traineeanställningar ex för sjuksköterskor som nu skall utvärderas

### Ledarskap och medarbetarskap

Ledarskap och medarbetarskap är varandras förutsättningar och båda delar behöver utvecklas. Under 2017 ska en plattform för hur landstingets ser på ledarskap och medarbetarskap tas fram. För chef- och ledarskap kommer de program som nu införts med olika utbildningsinsatser för såväl aspiranter i syfte att gynna chefsförsörjningen på sikt, chefsintroduktion, grundläggande chefsutbildning, ledarskapsprogram, olika temautbildningar, handledningsinsatser individuellt och i grupp samt ledningsgruppsutveckling att följas upp och under planperioden utvärderas i syfte att skapa förutsättningar



för en långsiktig struktur av ledarsutveckling och ledarstöd. Medarbetarskapsprogram framtaget i samverkan med fackliga organisationer införs under 2017.

### Hållbar arbetsmiljö

Landstingets organisation ska främja en god hälsa hos personalen och ha arbetsplatser där man mår bra och presterar bra. Att utveckla arbetsmiljön är att utveckla verksamheten. Friska, kompetenta och motiverade medarbetare i en väl fungerande organisation har en positiv inverkan på produktivitet, kvalitet och på bemötandet av patienter/brukare/kunder /befolkning. I det systematiska arbetsmiljöarbetet är medarbetarenkäten ett verktyg för rikta åtgärder rätt. Resultatet av en utvecklad medarbetarenkät som även mäter säkerhetskulturen på arbetsplatserna kommer för 2017 ge förutsättningar för ännu mer målriktade insatser.

### Minska sjukfrånvaron

Sjukfrånvaron ökar i hela landet. I landstinget ska sjukfrånvaron minska genom ett fortsatt arbete med arbetsmiljö, hälsofrämjande arbetsplatser och aktivt rehabiliteringsarbete. En utmaning är att kombinera skiftarbete med en upplevd god hälsa. Under planperioden kommer detta arbete att prioriteras. Ett arbete pågår med att minska de negativa effekterna med skiftarbete både på en organisatorisk nivå, hur scheman läggs, och vad som kan göras på individnivå för att minska de negativa effekterna av skiftarbete. I det aktiva rehabiliteringsarbetet ingår att koordinera insatserna så att landstinget som arbetsgivare ihop med företagshälsovården, försäkringskassan och ibland även arbetsförmedlingen kan få så god kommunikation och planering med den sjukskrivna medarbetaren som möjligt. Att införa tidiga insatser är också ett fortsatt utvecklingsområde för landstingets chefer.

### Avsiktsförklaringen av branschens parter för friskare arbetsplatser i kommuner och landsting

Innehållet i den nationellt antagna avsiktsförklaringen ska tas in i landstingets arbete för friskare arbetsplatser och en hållbar arbetsmiljö. Bland annat ingår att ta tillvara den kunskap forskningen gett om vad som är friskfaktorer och hur chefer kan stödjas i att ha ett förebyggande arbetsmiljöarbete. De verktyg som partsgemensamt via Sunt Liv har tagit fram ska spridas inom landstinget. Här ingår exempelvis en arbetsmiljöutbildning för chefer och skyddsombud vilken det under 2016 inom landstinget har pågått ett arbete gemensamt med fackliga organisationer för att anpassa.

### Jämställdhet och mångfald

Jämställdhet och mångfald är ett prioriterat område i landstinget. Vi bedriver ett målinriktat arbete för att förebygga och motverka all form av diskriminering och kränkande särbehandling. Landstingets verksamheter ska spegla det samhälle vi lever i.

### Process- och förnyelseperspektivet

Process- och förnyelseperspektivet beskriver hur förutsättningar skapas för en ständig utveckling och förbättring av verksamheten i syfte att stödja de strategiska målen i Medborgarperspektivet.

#### Strategiskt mål

Landstinget levererar effektiva och säkra tjänster genom tydliga processer, ständiga förbättringar och samverkan.

Landstingets kvalitetsarbete ska i stor utsträckning initieras och drivas inifrån den egna verksamheten i syfte att tillvarata idéer och erfarenheter från personalen på ett systematiskt sätt. Samtliga verksamheter har ett grundläggande ansvar för detta. Verksamhetsutveckling är en integrerad del i det dagliga arbetet för att öka produktiviteten och säkra en god ekonomisk hushållning.

### Hälso- och sjukvård

#### Framtidens hälso- och sjukvård

Landstinget har tagit fram en färdriktning för Framtidens hälso- och sjukvård i Sörmland. Utgångspunkten för arbetet med Framtidens hälso- och sjukvård är strävan efter en god hälsa och vård på lika villkor utifrån behov för hela befolkningen. Hälso- och sjukvården ska ständigt förbättra och utveckla sina resultat så att vården i Sörmland kontinuerligt håller en hög kvalitet med bra patientsäkerhet och tillgänglighet, där patienter och närstående får ett värdigt omhändertagande och gott bemötande.

Den framtida hälso- och sjukvårdsstrukturen ska utgå från målbilden om Sveriges friskaste befolkning. Landstinget Sörmland ska vara platsen där man prövar nya arbetsmetoder som leder till innovation i vården. Här finns inte något egenvärde i befintliga strukturer, vare sig i personalsammansättning eller i lokaler. Inom landstinget har organisatoriska förändringar genomförts bland annat inom tjänstemannaorganisationen och i vår omvärld finns en ny patientlag att ta hänsyn till. Båda dessa faktorer påverkar hur arbetet med Framtidens hälso- och sjukvård kan utvecklas för att även i framtiden kunna understödja landstingets mål om att 2025 vara Sveriges friskaste län.

#### Tillgänglig vård

Svensk hälso- och sjukvård skattas högt med internationella mått vad gäller kvalitet. Vad avser tillgängligheten till vården pågår ett nödvändigt förbättringsarbete för att minst leva upp till den lagstadgade vårdgarantin. Vårdgarantin gäller såväl primärvården som den specialiserade sjukhusvården.

Målsättningen är att ha en köfri vård som i tid erbjuds i nära samverkan mellan vårdtagare och vårdgivare. Vårdplatssituationen har varit ansträngd. Ambitionen är att under planperioden lösa vårdplatsbristen genom att åter öppna de ofrivilligt stängda vårdplatserna. Tillgänglighetens utvecklingspotential har en direkt koppling till förändrade attityder och effektivare arbetsformer i organisationen i allmänhet och i verksamheten i synnerhet. Tillgänglighetsfokus på nybesök och behandlingar följer gällande prioriteringsprinciper för att säkerställa vård till särskilt utsatta patientgrupper. Främst är det multisjuka äldre och kroniskt sjuka patienter med behov av regelbundet återkommande vårdkontakter och behandlingar, i såväl primärvård som på sjukhus, det gäller. Utgångspunkten ska vara att den som har störst behov av sjukvård ska få tillgång till denna utan onödig väntan eller organisatoriska begränsningar.

### Nivåstrukturering

Utgångspunkten för all vård som bedrivs inom ramarna för Landstinget Sörmland ska vara sörmlänningarnas behov av en patientsäker vård med god kvalitet och korta väntetider. I en verklighet där det totala vårdbehovet växer såväl nationellt som inom länet är det nödvändigt att ständigt arbeta för att strukturera länets hälso- och sjukvård för att den på bästa sätt ska kunna matcha länsinvånarnas behov och krav på bättre kvalitet. En viktig organisatorisk princip inom sjukvården är att vården ska ges på den nivå som ger det bästa möjliga slutresultatet för patienten avseende bl.a. kvalitet, med lämplig hänsyn också till effektivitet i resursanvändningen. Att fördela vårdinsatser till den optimala nivån kallas ofta nivåstrukturering. För Landstinget Sörmland innebär nivåstrukturering att ständigt se över hur vi fördelar och strukturerar sjukvården inom och utom länet, både vad gäller vilka behandlingar som ska erbjudas i Sörmland och vid vilka utbudspunkter dessa behandlingar ska erbjudas inom länet. Mot bakgrund av landstingets grunduppdrag – att erbjuda en jämlik vård utifrån individens behov ska den ledande principen vid nivåstrukturering vara att långsiktigt säkerställa utvecklingen av en vård av hög kvalitet för länets invånare.

### Verksamhetsutveckling

I nära samband med att uppnå en optimal nivåstrukturering måste även ett kontinuerligt arbete för att effektivisera landstingets verksamheter ske. I en skattefinansierad verksamhet som landstinget är det helt nödvändigt att verksamheternas arbete bedrivs så effektivt som möjligt. En hög effektivitet i resursanvändningen är avgörande för att landstinget även på sikt ska kunna möta behoven i en växande befolkning med allt fler äldre invånare. Ett flertal studier visar på vinsterna som kan göras vid ett strukturerat effektiviseringsarbete inom sjukvårdens verksamhetsområden. Slutsatserna som presenteras visar på att verksamhetsnära effektiviseringsarbete generellt leder till höjd vårdkvalitet för patienten, större personalnöjdhet samt sänkta kostnader.

### Personcentrerad hälso- och sjukvård

En personcentrerad hälso- och sjukvård innebär att patientens behov sätts framför organisation och särintressen. Patientens samlade behov – medicinskt, socialt, individuellt – blir därmed styrande för hälso- och sjukvårdens utformning.

Att som människa med vård- och omsorgsbehov få vara i centrum och så långt det är möjligt inkluderas i alla vårdbeslut och processer är viktigt. Det har visat sig leda till bättre egenvård och bättre samarbete mellan vårdare. Personcentrerad vård är idag ett internationellt erkänt begrepp som kan tillämpas brett och inom många discipliner som har med människors vård och omsorg att göra.

Vissa grupper av medborgare eller patienter är särskilt utsatta och har olika svårigheter när det gäller att göra sin röst hörd eller att ta sig fram i en komplicerad vårdorganisation. I enlighet med de grundläggande värderingar som hälso- och sjukvården står för, ska dessa gruppers behov och situation särskilt beaktas. Anhöriga gör varje dag viktiga insatser för sina nära. De har med sina insatser en central funktion för hur patienten upplever sin sjukdom och vård. Anhörigperspektivet ska bli starkare i landstinget. Såväl brukare och patienter som anhöriga har en central funktion i den kontinuerliga verksamhetsutvecklingen inom ramen för Framtidens hälso- och sjukvård.

### Sammanhållen vårdprocess

I Framtidens hälso- och sjukvård ska Landstinget, tillsammans med länets kommuner, garantera en sammanhållen vårdprocess där patienten får vägledning genom en alltmer specialiserad och komplicerad hälso- och sjukvårdsstruktur. Den enskilda patienten ska inte märka när ansvaret för hälso- och sjukvården

går över från en vårdgivare till en annan. Insatser för stärkt delaktighet och stöd till individer som har svårt att göra sin röst hörd ska prioriteras.

### eHälsa

Utvecklingen av eHälsa är en framgångsfaktor för att möta framtidens utmaningar inom hälso- och sjukvården. Det skapar förutsättningar för såväl den personcentrerade vården där var och en kan vara delaktig i sin vård, som för en sammanhållen vårdprocess där de olika huvudmännen kan dela information.

Patientjournal på nätet är ett viktigt steg i utvecklingen mot att stärka patientens ställning i vården. Ambitionen är att under planperioden utöka projektet till att även omfatta andra självbetjäningstjänster, såsom tidsbokning, receptförnyelse och att kunna ta del av provsvar.

En personcentrad hälso- och sjukvård innebär att eHälsa behöver bli en naturlig och integrerad del av vårdprocessen där invånare och patienter ges stora möjligheter att interagera med hälso- och sjukvården i vårdkedjan på ett annat sätt än vad som idag är möjligt. IT-stöden måste samtidigt följa och stödja verksamheternas och forskningens behov idag och imorgon.

Landstinget följer SKL:s gemensamma handlingsplan för nationell IT-strategi för vård och omsorg. I handlingsplanen är huvudinriktning att åstadkomma ökad patient- och verksamhetsnytta. Arbetet har sin tyngdpunkt inom e-tjänster för invånare, nationell patientöversikt och bastjänster för informationsförsörjning. Tidigare års strategiska inriktning, exempelvis kraftsamling kring ett gemensamt journalsystem, gör att landstinget har goda förutsättningar att snabbt införa de lösningar som utvecklas på nationell nivå.

### IT-stöd

På landstingsövergripande nivå pågår arbetet med att samla och strukturera informationsflödet genom införande av stöd för informationsförsörjning och informationssamverkan. Syftet är att all information ska bli snabb att hämta, tillförlitlig och uppfylla de legala krav som ställs. Nya arbetsformer är under utveckling och under planperioden ska ett nytt IT-stöd, inklusive journalsystem, införas. Ett väl fungerande och ändamålsenligt IT-stöd är en viktig komponent för att stödja sjukvårdens produktion, utveckling och rapportering.

### Kunskapsstyrning

Kunskapsstyrning är en process där kunskap sprids, resultat följs upp och ny kunskap sedan skapas med stöd av uppföljning. Det handlar både om att välja rätt metod i varje enskilt fall och om att bygga bra helheter och system. Genom att bygga system för successivt lärande skapas förutsättningar och möjligheter att dra nytta av den kompetens och det engagemang som finns och kan vidareutvecklas hos de berörda; professioner, brukare och patienter, verksamhetsledningar, uppdragsgivare och förtroendevalda. Ett sådant system kan bidra till att vården blir mera jämlik, samtidigt som resultaten blir bättre och säkerheten och kvalitén för patienterna och brukarna kan höjas på ett resurseffektivt sätt.

Som stöd och utveckling av arbetet med kunskapsstyrningsfrågorna i landstinget finns ett Råd för kunskapsstyrning. Rådet är bland annat mottagare av nationella kunskapsunderlag/riktlinjer och samordnar beredningsprocesser mellan politik, profession och tjänstemän vid införande av riktlinjer m.m. Vidare stödjer rådet ledningen vid värdering av ny kunskap och nya metoder för diagnostik, vård och behandling samt vid avveckling av äldre metoder.

Nationella riktlinjer ska följas och landstinget ska inom ramen för sitt deltagande i sjukvårdsregionen och i Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) verka för att det införs riktlinjer inom fler områden.

Arbetet med de nationella riktlinjerna är en lärande process, där arbete ständigt pågår för att utveckla de olika delarna. Riktlinjerna är förutom ett verktyg för att få en jämlik vård över hela landet, även en höjning av ambitionsnivån i behandlingen av de aktuella sjukdomsgrupperna. De kan ses som ett beslutsstöd och är en viktig del i ledningssystemet för kvalitet.

Ytterligare vårdprogram ska arbetas fram och gamla vårdprogram utvärderas och uppdateras. De resultat som rapporteras in till nationella kvalitetsregister ska följas upp och utvärderas. Ett centralt verktyg i detta arbete är det råd för kunskapsstyrning som inrättades i landstinget under 2010. Syftet är att stimulera till fördjupade analyser och diskussioner för att stödja arbetet med effektiviseringar och förbättringar av verksamheten.

### Patientsäkerhet

Patientsäkerhet är en prioriterad fråga för landstinget. Ett proaktivt patientsäkerhetsarbete bygger på ett kontinuerligt arbete med målformulering, uppföljning, analys och återföring. Hälso- och sjukvården i Sörmland arbetar efter Socialstyrelsens rekommenderade inriktning och för att fortsätta utveckla en säker vård ska utbildning inom patientsäkerhetsarbetet fortsätta för samtliga yrkesgrupper.

Vårdrelaterade infektioner drabbar ungefär var tionde patient som vårdas inom somatisk slutenvård. Allvarlighetsgraden varierar från lindrig till livshotande. Hälso- och sjukvården i Sörmland har vårdrelaterade infektioner som en uppföljningsindikator med målsättningen att andelen infektioner kontinuerligt ska minska under planperioden.

Användning av nya mer effektiva läkemedel innebär positiva effekter för individens sjukdomstillstånd och livssituation. Läkemedelsföreskrivning är dock en åtgärd som måste omprövas och ifrågasättas regelbundet. Rätt medicinering minskar sjuklighet, fel medicinering kan leda till biverkningar och i vissa fall oundvikbar sjukhusvistelse. Äldre är särskilt känsliga och kan råka ut för biverkningar och oönskade effekter av olämpliga läkemedel och olämpliga kombinationer av läkemedel.

### Forskning och utveckling

I arbetet med utformning och utveckling av vården ska hög kvalitet vara vägledande. Att strategiskt följa arbetet med kvalitetsutveckling och uppföljning av vården är ett viktigt uppdrag för landstingsstyrelsen som beställare av vård. Skälet till det är givetvis att sörmlänningarna ska ges en god och jämlik vård efter behov.

Landstingets samverkan med utbildningsaktörer från kommuner, högskolor och andra landsting för att främja forskning och kunskapsutveckling, är en prioriterad fråga. Utökad samverkan krävs för att skapa nya former av lärandemiljöer och kvalitetssäkrade utbildningar med ett innehåll anpassat till framtida kompetensbehov. Vård- och omsorgs- college i länet är en del i detta liksom den regionala samverkan mellan närliggande landsting och de utbildningsplatser som finns där.

När Landstinget planerar, bygger eller renoverar byggnader inför framtiden ska särskild beaktan tas till forskning även på mjuka områden. Det kan exempelvis handla om naturmiljöers positiva inverkan på tillfrisknande och personalens välbefinnande, hur smittspridning kan undvikas med hjälp av planlösningar och hur så kallade tysta avdelningar ger minskad stress och förbättrade vårdresultat. Vi ska också underlätta kollektiva resor från och till sjukvårdsinrättningarna med hjälp av fysisk planering och se till att gång- och cykelbanor finns av god kvalitet för patienter och personal. Parkering för cyklar skall finnas av god kvalitet och tillräcklig mängd.

### Suicidprevention

Landstinget i Sörmland driver sedan 2013 ett suicidpreventivt projekt, Suicidprevention Sörmland. Projektet är länsövergripande och samarbete sker med bland annat räddningstjänsten, skolan och polisen. Syftet med projektet är att öka kunskapen om självmord och suicidprevention och att stärka samverkan mellan berörda aktörer i Sörmland. Det övergripande målet är att minska antalet självmord. Projektet avslutas i slutet av 2016 och under 2017 ska de erfarenheter, utbildningar och arbetssätt som framarbetats i projektet föras in som en permanent del av landstingets verksamheter.

### Sörmlands utbildningscentrum

Landstinget Sörmland saknar en central organisation för utbildning/träning i basal kunskap för vårdpersonal. Denna typ av utbildning sker decentraliserat i verksamheterna vilket försvårar teamträning över klinikgränser, optimalt utnyttjande av lokaler och utrustning samt uppföljning och kvalitetskontroll. Möjligheten att inrätta ett länsgemensamt utbildningscentrum, kallat Sörmlands utbildningscentrum (SUC) innehållandes ett kliniskt träningscenter (KTC), har utretts och ska finansieras.

### Cancerstrategi

Landstingets uppgift är att ständigt utveckla cancervården för att säkerställa en jämlik, säker och effektiv vård anpassad efter individens behov.

Satsningen för att korta väntetiderna i cancervården ska bygga på det arbete som gjorts inom ramen för den nationella cancerstrategin och de regionala cancercentrum (RCC) som finns sedan ett par år tillbaka. RCC:s roll är att bidra till en mer jämlik, säker och effektiv cancervård genom regional och nationell samverkan.

### Tandvård

God mun- och tandhälsa är en hälsofaktor och betyder mycket för medborgarens livskvalitet. Folk tandvården har genom regelbundna kontakter med stora delar av befolkningen goda möjligheter att aktivt delta i ett övergripande folkhälsoarbete. Verksamheten ska bedrivas med hög kvalitet, god tillgänglighet, god patientsäkerhet och bra patientbemötande.

Den förebyggande tandvården och samarbetet med barnhälsovård, förskola och skola utgör viktiga beståndsdelar i detta arbete. Folk tandvården ska fortsätta erbjuda rökavvänjningsstöd och stimulera till goda tandvårdsvanor genom konceptet frisktandvård, där individen betalar en fast årlig avgift för tandvård.

För att stärka vårdperspektivet att tänderna är en del av kroppen, men också för att ungdomar i början av vuxenlivet inte ska prioritera ned sin tandvård av ekonomiska skäl, blir tandvården avgiftsfri för ungdomar upp t.o.m. 22 år från 2018.

## Regional utveckling

### Kultur

Kulturplanen med årlig handlingsplan utgör en förutsättning för att få statliga bidrag och bedriva verksamheten. Utifrån bland annat de nationella och regionala kulturpolitiska målen utformas och genomförs en regional kulturverksamhet som är relevant för Sörmland i samverkan med alla aktörer i länet.

Utvecklingen inom kulturområdet definieras i kulturplanen. Ett viktigt område är vidareutvecklingen av Sörmlandsmodellen som ger barn/ungdomar 5-15 år två scenkonstupplevelser per år. Utvecklingen av det

interkommunala samverkansarbetet i länet blir allt viktigare och det utvecklingsarbete som gäller målgruppsorientering; att söka nya målgrupper, rikta utbudet bättre samt genreöverskridande verksamhet. Sörmlands museums verksamhet utvecklas genom byggnationen av en museibyggnad som utgör ett samlat regionalt centrum med möjlighet till utställningar, produktion av utställningar för länet som helhet, öppna magasin för föremål och övriga samlingar, restaurang, konferenssal samt administrativa lokaler. I lokalerna inryms även verksamhet och utställningar för Nyköpings kommun.

### Utbildning/folkbildning

Folkhögskolorna är tillsammans med länets övriga folkhälsaktörer viktiga aktörer i länet för att uppnå målen för ett friskare län. Inte minst är dessa verksamheter en viktig garant för dialog och en demokratisk samhällssyn. Landstingets övriga skolor, Öknaskolan och Dammsdal, är genom sina specialiserade inriktningar viktiga för respektive målgrupp i länet och ska fortsätta utveckla sina specialkompetenser. Öknaskolan arbetar aktivt för att intressera nyanlända för framtida utbildningar och arbete inom naturbrukssektorn där behovet av arbetskraft är stort.

### Friluftsverksamhet

Det regionala uppdraget rörande friluftsverksamheten samt natur och kulturmiljöer inom Sörmlands naturbruk innebär förvaltning i enlighet med skötselplanen, skötsel av skogsbruk, jordbruk, bostadsfastigheter och kommersiella friluftsanläggningar samt vårda och successivt renovera Nynäs slott med parkanläggningar samt utveckla visnings- och programverksamheten. Verksamheten är av stort värde för de utbildningar som bedrivs inom Öknaskolan.

Länsstyrelsen arbetar med förslag till skötselplan för Nynäs naturreservat. Den ska ligga till grund för att utarbeta skogs- och vattenvårdsplaner samt för att anpassa verksamheten inom området under planperioden. I skötselplanen finns även förslag till att utöka Natura 2000-området inom naturreservatet, vilket medför inskränkningar i skogsbruket.

### Kollektivtrafik

Södermanlands län är en del av Sveriges största tillväxtregion, Mälardalen, med Stockholm som den enskilt största tillväxtmotorn i landet. De funktionella sambanden är absolut centrala för länets utveckling och attraktivitet. Samtidigt är Sörmland ett län som lämnar stora utmaningar till den som är ansvarig att trafikförsörja länet med kollektivtrafik.

I den förväntade regionbildningen av Svealands läns landsting kommer det fortsätta vara en utmaning att bedriva effektiv och samtidigt god regional kollektivtrafik i Sörmland. Starka band behöver fortsätta knytas, utöver Stockholm och Södertälje mellan attraktiva noder såsom Eskilstuna-Västerås/Örebro, Nyköping-Norrköping/Linköping, Flen/Katrineholm/Norrköping och Strängnäs-Enköping/Uppsala, för att nämna några exempel.

I arbetet med Ostlänken har frågan om trafikering blivit allt mer central. Stockholm Skavsta flygplats, som landstinget ser som en regionalt viktig nod behöver en stark koppling till den övriga infrastrukturen. I syfte att bygga upp en långsiktig och effektiv trafikering av hela länets viktiga målpunkter ser landstinget tillsammans med Ostlänkenkommunerna ett behov av att starta upp ett arbete gällande länets behov år 2050.

Tågplan 2017 syftar till att förenkla resandet, att förtäta utbudet samt anskaffa moderna fordon till ett modernt sammanhållet kollektivtrafiksystem i Mälardalen under ett ny gemensam affärsmodell, den så kallade Mälardalstaxan. Inriktningen på landstingets trafikbeställning gällande stomlinjetrafik med buss för 2017/2018 är att förbättra resenärernas möjligheter att resa kollektivt. På sträckan Strängnäs – Södertälje har viss förstärkning gjorts och sträckan är en del av de starka stråk där ambitionen är att öka andelen pendling med kollektivtrafik.



## Miljöperspektivet

Landstingets mest centrala uppdrag är att värna invånarnas hälsa. Landstingets miljö- och klimatarbete är nära förknippat med målsättningen att Sörmland ska vara Sveriges friskaste län 2025. Landstinget Sörmland arbetar målmedvetet för en hållbar utveckling där skadlig inverkan på miljö och klimat ska förebyggas och minimeras för att säkra en hållbar hälsa för befolkningen idag och på lång sikt. Under 2017 ska landstinget Sörmland fortsätta arbetet med att bli miljöledande landsting och aktivt medverka till att de regionala och nationella miljömålen uppnås.

### Strategiskt mål

Landstinget bedriver ett miljöarbete fokuserat på att minimera miljöbelastning och förebygga föroreningar genom att arbeta med prioriterade miljöaspekter.

Miljöperspektivet beskriver hur landstingets verksamheter, i sitt dagliga och långsiktiga arbete, ska utformas för att minska och förebygga negativ påverkan på hälsa och miljö. Prioriterade områden tydliggörs i Miljö- och klimatprogrammet.

Enligt FN:s klimatpanel (IPCC) är tiden knapp om världen vill stabilisera klimatet på en nivå om en maximal ökning av den globala medeltemperaturen med 2 grader. De globala utsläppen behöver minska med mellan 40-70 procent till år 2050 och vara närmare noll år 2100. Sverige ska minska utsläppen i den takt som behövs för en globalt hållbar utveckling och de fossila utsläppen i Sverige ska minska tydligt enligt Regeringen. Regionalt har Länsstyrelsen tillsammans med länets kommuner, myndigheter och näringsliv arbetat fram en klimat- och energistrategi som visar hur Sörmland ska kunna bidra till att klara klimatmålen och energiomställningen. Landstinget ingår i det regionala miljö- och klimatrådet.

## Ledningssystem

Miljöarbetet utvecklas och upprätthålls av miljöledningssystemet. Sedan 2012 är landstinget miljöcertifierat enligt den internationella standarden ISO 14001 och är nu certifierade enligt den nya standarden ISO 14001:2015. Miljöledningssystemet ger en tydlig styrning för ett strukturerat, effektivt och systematiskt miljöarbetet och ska leda till ständig förbättring. Under 2017 fortsätter utveckling av miljöledningssystemet och arbetet för ett integrerat ledningssystem med fokus på processer, ledning och styrning.

## Byggnader för framtidens hälso- och sjukvård

Landstinget står inför ett decennium av mycket stora investeringar i sjukvårdsbyggnader. Patienters välbefinnande och medarbetares arbetsmiljö står i fokus för utformningen av nya och renoverade byggnader. Landstinget ställer höga krav gällande miljö och inomhusklimat och har beslutat om certifiering av större om- och nybyggnationer med målsättningen Miljöbyggnad Guld. Systemet Miljöbyggnad bedöms utifrån tre huvudkategorier: energi, inomhusmiljö och material. Det innebär att landstinget väljer hållbara byggmaterial och att skadliga kemikalier undviks. Byggnadstekniker, temperatur- och klimatsystem väljs utifrån livscykeleconomiska analyser och minimerad negativ miljöpåverkan. Vid rivning och byggnationer ska avfallsmängderna till deponi minimeras och material återvinnas.

## Miljö- och klimatprogrammet 2014-2018

Sörmlands landstings Miljö- och klimatprogram styr miljöarbetet i alla landstingsfinansierade verksamheter fram till år 2018. Under programperioden ska resurser avsättas för genomdrivandet av Miljö- och



Varje enskild verksamhet ska med stöd av miljöenheten, miljösamordnare och verksamheternas egna miljöombud driva miljöarbetet och bidra till uppfyllelse av indikatorerna inom de övergripande miljömålsområdena:

- Landstinget arbetar med att minska negativ klimatpåverkan
- Landstinget arbetar med att minska miljöpåverkan från läkemedel och kemikalier
- Landstinget bedriver ett hållbart och effektivt miljöarbete
- 

Verksamheterna arbetar kontinuerligt och systematiskt med klimatpåverkande miljöaspekter såsom energi- och vattenanvändning, transporter, narkos- och lustgas, inköp av varor och tjänster. Arbetet ska präglas av kretsloppstänkande för att minska miljöbelastningen och förebygga föroreningar.

Upphandling är ett viktigt verktyg för att uppnå målen i miljö-och klimatprogrammet. Som landsting ska vi ta ansvar för att de tjänster och produkter vi upphandlar inte skadar människa eller miljö. Genom att ställa miljö och sociala krav i upphandling minskar vi andelen farliga kemikalier, energianvändningen och bidrar till utveckling och förbättring av materialval i produkter.

Landstinget ska minska utsläppen av växthusgaser med fossilt ursprung från transporter med 30 % år 2018, jämfört med år 2013. Gradvis utfasning av fossila bränslen och helt fossildrivna fordon pågår. På sjukhusen installeras laddstolpar för besökares elbilar under hösten 2016. Ett arbete har påbörjats att utreda placering och utformning av laddstationer för att möjliggöra inköp av elbilar till landstinget. .

En väl fungerande kollektivtrafik och en god tillgänglighet till hälso- och sjukvård har stor betydelse för medborgarna och hälso- och sjukvården. Sedan 1 januari 2016 körs alla bussar i Sörmlandstrafiken fossilfritt.

Energianvändningen är en av vår tids största utmaningar. Landstingets mål är att reducera den totala mängd energi som används. En generell minskning av energianvändningen sparar pengar, naturresurser och minskar koldioxidutsläppen. Landstinget ska arbeta med lönsamma investeringar och energieffektiviseringsåtgärder i befintliga lokaler och fastighetsrelaterade system i enlighet med de energideklarationer och inventeringar som genomförts. Ett framgångsrikt energieffektiviseringsarbete bygger på insatser i såväl drift och investeringar som samverkan mellan fastighetsförvaltning och verksamheterna som använder lokalerna. Driften har särskilt avgörande betydelse för värmeförbrukningen inom landstinget. Landstinget har även påbörjat ett projekt för utbyggnad av solceller.

Maten står för cirka 25 procent av Sveriges hushålls totala utsläpp av klimatpåverkande gaser och klimatpåverkan från offentliga måltider motsvarar 2 200 personbilers medellårskörning, varje dag.

Det är stora variationer mellan råvarors klimatpåverkan. Sammansättningen av måltiden och val av råvaror har därför stor betydelse för klimatbelastningen. För en klimatsmart måltidsplanering har landstinget börjat använda sig av en klimatdatabas kopplat till måltidssystemet. Målet år 2017 är att minst 50 procent av landstingets inköp av livsmedel är klimatsmart och ekologiskt.

Landstinget arbetar aktivt med att minimera matsvinnet som under perioden 2010-2014 har minskat med 41 procent. Arbetet fortgår dels genom projektet Fleximat.

### Minska miljöpåverkan från läkemedel och kemikalier

Verksamheterna fortsätter att arbeta kontinuerligt och systematiskt med att förebygga och minska miljöpåverkan vid användning av kemikalier och läkemedel. Läkemedel och dess biologiskt aktiva substanser kan medföra risker för miljön. Många läkemedel bryts ner långsamt och kan därför finnas kvar i miljön under lång tid efter användning. Ett flertal studier visar att läkemedel i miljön påverkar vattenlevande djur negativt, men vi vet inte hur påverkan sker på lång sikt. Landstinget mäter kontinuerligt halter av läkemedel i vatten. Mätresultatet speglar förskrivningen och uttag av läkemedel under den period som provtagningen görs. Hälso- och sjukvården ska bidra till att minska halterna av de mest miljöbelastande läkemedlen, exempelvis antibiotika, hormoner och antiinflammatoriska läkemedel. Arbetet ska drivas via läkemedelskommittén och handlingsplan för läkemedel och miljö. Läkemedel behövs för att bota och lindra sjukdomar. Att stödja kommunernas arbete med rening av avloppsvatten från bl.a. läkemedel är också av betydelse för att minska förekomsten av aktiv substans i våra åar, sjöar och hav.

Enbart ca 10 procent av läkemedelsanvändningen sker på sjukhus och 90 procent sker i hushållen. Landstinget ska genom förskrivare informera patienter om hantering av överblivna läkemedel. Landstinget satsar på att anställa apotekare på vårdavdelningarna. Med deras kunskap kan landstinget på ett bättre sätt genomföra läkemedelsgenomgångar för att minska behovet av medicinering hos patienterna, vilket gynnar både den enskilda patienten och miljön.

Antibiotikaresistenta bakterier är ett växande problem i samhället. Därför arbetar landstinget enligt rekommendationer från STRAMA och ska bl.a. minska förskrivning av antibiotika inom öppenvården.

### Miljö och hälsofarliga kemikalier fasas ut

Vi strävar efter att giftiga och svårnedbrytbara ämnen inte sprids till miljön eller påverkar människors hälsa. De kemikalier som har störst hälso- och/eller miljöpåverkan ska fasas ut eller ersättas. Utfasningsarbetet sker enligt utfasningslistan och följs upp årligen genom lokala kemikalieinventeringar i kemikaliehanteringssystemet iChemistry. Utifrån den framtagna utfasningslistan ska landstinget minska antalet kemikalier och dess volym med 25 procent till år 2018. I iChemistry genomförs även riskbedömningar för hantering av kemiska produkter. Riskbedömningsarbetet omfattar arbetsmiljö, miljö samt brand och säkerhet. Arbetet har påbörjats under 2016 och intensifieras under 2017.

### Barnrättsfokus

Växande barn påverkas av hälsovådliga kemikalier som omger oss i vardagen. Frågan är ständigt aktuell och det arbete som påbörjades under 2015 med information till barnmorskor och BVC-personal och sedan vidare med information till föräldrar fortsätter.

### Hållbart och effektivt miljöarbete

Landstinget bedriver ett effektivt miljöarbete genom att aktuellt miljöledningssystem följs, personligt miljöengagemang genomsyrar organisationen vilket leder till ständiga förbättringar. Kunskap om lagar och andra krav är god och verksamheten uppfyller dessa. Miljöarbetet redovisas öppet och informativt.

### **Medvetenhet och kunskap**

På Öknaskolan/Sörmlands Naturbruk med jordbruk, skogsbruk och djurhållning ställs krav på stor miljömedvetenhet och ett ständigt pågående arbete för att minska påverkan på luft, vatten och hav. Alla elever och studenter ska erbjudas grundläggande miljöutbildning som en del av sin utbildning.

Sörmlands Naturbruk har fått ett vidare uppdrag och utvecklas till ett grönt utvecklingscentrum i syfte att driva på omställningen till ett ekologiskt hållbart Sörmland.

### **Minska avfallsmängderna och öka källsorteringen**

Stora mängder naturresurser förbrukas i landstingets verksamheter, vilket resulterar i mycket avfall. Eftersom förebyggande åtgärder ger stora miljövinster i arbetet att minska avfallsmängderna och öka källsorteringen fortsätter arbetet med att skapa bättre förutsättningar för avfallshantering som påbörjades under 2016, under 2017. Men det krävs även lokala insatser för att uppnå målet. Ett viktigt arbete för hälso- och sjukvården och LSAB är att minska och förebygga matsvinnet.

### Ekonomiperspektivet

Ekonomiperspektivet beskriver hur landstinget på ett kostnadseffektivt sätt ska hushålla med tillgängliga resurser för att skapa och behålla en god ekonomi som ger handlingsfrihet och inte belastar kommande generationer.

#### Strategiskt mål

Landstinget har en stark ekonomi i balans.

Den framtida ökningen av det demografiska trycket har tidigare förväntats komma efter 2020, och framför allt till följd av många fler äldre, vilket skulle påverka hälso- och sjukvårdens kostnader. Skeendet har dock tidigare lagts genom den starkt ökande befolkningen. Det har främst med den historiskt stora flyktinginvandringen att göra men är också en följd av ett ökat barnafödande.

Kostnadsökningar utöver de som följer av demografin har varit framträdande i landstingen. När det gäller hälso- och sjukvården ökar för närvarande kostnaderna kraftigt inom i stort sett alla verksamhetsgrenar, vilket till stor del förklaras av ökade behandlingsmöjligheter och ökade kostnader för personal, bland annat inhyrd personal. Även pensionskostnaderna ökar i allt snabbare takt.

### God ekonomisk hushållning

Den viktigaste åtgärden för att trygga en ekonomi i balans är att ha en god kontroll över kostnadsökningstakten. Fortsatta effektiviseringar är en förutsättning för att landstinget även framöver ska uppnå en ekonomi i balans.

Landstingets antagna riktlinjer för en god ekonomisk hushållning ska följas. Resultatmålet har tillfälligt sänkts för planperioden till 1,0 % av skatteintäkter och generella statsbidrag. Den långsiktiga målsättningen är att återgå till 2 % i resultatmål..

Att säkerställa en stabil ekonomisk utveckling kommer att vara en stor utmaning för landstingets under planperioden. Förutsättningen för att landstinget ska kunna erbjuda en jämlik och jämställd verksamhet av högsta kvalitet är god hushållning med de resurser som står till förfogande. Utgångspunkten är att varje generation ska bära sina egna kostnader.

### Kostnadseffektivitet

Landstinget Sörmland ska ha en effektiv och målinriktad organisation, som framför allt har sitt huvuduppdrag i att stödja hälso- och sjukvården. Landstingsdirektörens har i uppdrag att se över den centrala administrationen. Samordningsvinster som uppnås genom att kombinera flera administrativa sysslor och enheter ska uppmuntras. Det budgetutrymme som en effektivisering av administrationen genererar ska omfördelas till satsningar på en konkurrenskraftig personalpolitik inom hälso- och sjukvården.

En viktig organisatorisk princip inom sjukvården är att vården ska ges på den nivå som ger det bästa möjliga slutresultatet för patienten avseende bl.a. kvalitet, med hänsyn också till effektivitet i resursanvändningen. Att fördela vårdinsatser till den optimala nivån kallas ofta nivåstrukturerings. För Landstinget Sörmland innebär nivåstrukturerings att ständigt se över fördelning och strukturerings av sjukvården. Kostnadsökningstakten inom svensk hälso- och sjukvård är idag högre än den uppräknings som sker enligt landstingsprisindex. Ett omfattande strukturarbete har därför påbörjats och ska fortsätta under planperioden för att uppnå en så effektiv och bra sjukvård som möjligt.

Landstinget står inför en stor uppgift att verkställa de investeringar som beslutas. Då landstingets resurser är begränsade vad gäller såväl investeringsutrymme som driftkostnader för att ha en ekonomi i balans måste samtliga upphandlingar och inköp utvärderas mot de totalkostnadskonsekvenser de får för landstinget som helhet. Vid varje upphandling måste alternativen noga utvärderas mot såväl totalekonomi och konsekvenser för kvalitet, tillgänglighet, hållbarhet och tillförlitlighet. De senaste årens upphandlingar visar att det finns möjligheter att göra kostnadsbesparingar inom landstingets verksamheter. Det handlar både om förbättrad avtalstrohet men också smartare och effektivare inköpsprocesser.

### Planering och uppföljning

Landstinget Sörmland har från och med 2016 ett nytt reglemente för planering- och uppföljning. Till detta ska landstinget under planperioden stärka arbetet med budgetansvar och måluppfyllelse ned på lägsta verksamhetsnivå. Kostnadsökningstakten inom svensk hälso- och sjukvård är idag högre än den uppräkningsindex som sker enligt landstingsprisindex. Det kommer inte att finnas ekonomiska resurser för att kompensera denna kostnadsökningstakt i framtiden. Det strukturarbete som har påbörjats skall slutföras för att även framåt ha en effektiv och bra hälso- och sjukvård.

### Jämställdhetsbudgetering

Forskningen visar att den skeva fördelningen av ekonomiska resurser mellan män och kvinnor också finns i offentlig sektor. Detta särskilt om man ser hur fördelningen av resurser till välfärd ligger. Landstinget Sörmland har påbörjat ett arbete med gender budgeting (jämställdhetsbudgetering) som ska utvecklas vidare och integreras som del i budgetprocessen.



